

Poredbena raščlamba nove razvojne paradigme države Butan s teorijom modernizacije i teorijom zavisnosti

Perković, Juraj

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:713604>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-19**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET

JURAJ PERKOVIĆ

**Poredbena raščlamba nove razvojne paradigme države Butan s
teorijom modernizacije i teorijom zavisnosti**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, rujan 2020.
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU

JURAJ PERKOVIĆ

**Poredbena raščlamba nove razvojne paradigme države Butan s
teorijom modernizacije i teorijom zavisnosti**

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: dr. sc. Jasmina Božić, izv. prof.

Zagreb, rujan 2020.

SAŽETAK

Razvoj Kraljevine Butan u posljednjih 40 godina trenutno se smatra među najbržim na globalnoj razini. Geopolitička situacija, povijesni razvoj te dominantna budistička kultura potaknuli su Kraljevinu na razvoj Gross National Happiness ideologije i nove paradigme razvoja. Danas se nova paradigma razvoja nudi kao alternativna metoda društveno-ekonomskog razvoja, s ciljem dosezanja društvenog blagostanja i dubljeg osjećaja sreće. Nova se paradigma razvoja temelji na održivom razvoju te budističkom uvjerenju u međupovezanost svih ljudskih i neljudskih oblika života. Teorija modernizacije i teorija zavisnosti predstavljaju rane klasične teorije razvoja. Poredbenom raščlambom nove paradigme razvoja i spomenutih teorija, nastoji se dobiti jasniji uvid u novu paradigmu razvoja kao samostalni konceptualni pristup društvenom razvoju.

Ključne riječi: Butan, nova razvojna paradigma, GNH, sociologija razvoja, klasične teorije razvoja, održivi razvoj

SUMMARY

Development of the Kingdom of Bhutan in the past 40 years is said to be one of the fastest progressing in the world. Their geopolitical situation, historic development and the presence of a strong budhistic tradition have influenced Bhutan to create Gross National Happiness ideology and a new development paradigm. As a new method of socio-economic development, this paradigm offers a development framework with focus on human wellbeing and a deeper sense of happiness. New Development Paradigm is based upon sustainable development and budhistic belief in interconnectedness of all human and nonhuman life. By comparing the New Development Paradigm with the classic theories of development, the theory of modernization and dependency theory, we gain a more profound understanding of the New Development Paradigm as an independent development approach.

Keywords: Bhutan, New Development Paradigm, GNH, sociology of development, classic theories of development, sustainable development

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Kraljevina Butan	1
2.1. Povijest	2
2.1.1. Vladavina Zhabdrunga	2
2.1.2. Nastanak Kraljevine	3
2.1.3. Daljnji razvoj države	4
2.1.4. Butan od osnutka parlamentarne demokracije 2008. do danas	4
2.2. Političko uređenje	5
2.2.1. Uređenje parlamentarne demokracije Kraljevine Butan	5
2.2.2. Političke stranke	6
2.2.3. Vanjska politika i savezništvo	7
2.2.4. Diplomatski odnosi s Republikom Indijom	10
2.2.5. Članstvo UN-a	10
2.2.6. 10 godina demokracije (2008. - 2018.)	11
2.2.7. Nacionalni plan razvoja	11
2.3. Religija	12
2.4. Statistički podaci o narodu	13
2.4.1. Stanovništvo	13

2.4.2. Ekonomija	14
2.4.3. Obrazovanje	18
3. Razvojna Politika	18
3.1. GNH - Gross National Happiness	18
3.2. Nova razvojna paradigma	20
3.2.1. Butanska perspektiva razvoja	20
3.2.2. Model Nove Paradigme Razvoja	21
3.3. Problematika razvojne politike	23
4. Klasične teorije razvoja	25
4.1. Teorija Modernizacije	26
4.2. Teorija Zavisnosti	27
4.3. Interpretacija razvoja kroz klasične teorije razvoja	29
5. Zaključak	31
6. Literatura	33

1. Uvod

U ovom diplomskom radu, pod nazivom “Poredbena raščlamba razvojne paradigme države Butan s teorijom modernizacije i teorijom zavisnosti”, navedena se tematika prikazuje iz suvremene sociološke perspektive. Povijesni razvoj, geopolitička situacija i dominantna religija na tom području bitni su faktori definiranja Kraljevine kao glavnog aktera koji stoji iza novog razvojnog pristupa. Kraljevina Butan, smještena na jugoistočnoj padini Himalaja, južno od Kine i sjeverno-istočno od Indije, održavala je strogu politiku izolacije sve do 1974. godine kada je kralj Jigme Wangchuk otvorio vrata države ograničenom broju turista u svrhu progresivnijeg ekonomskog razvoja zemlje. Odustajanje od samonametnute politike izolacije natjeralo je državu u potragu za ravnotežom između modernizacije i očuvanja vlastite kulture i tradicije. Bivša apsolutna monarhija, a danas parlamentarna demokracija, odbila je slijediti primjer zapadnih obrazaca razvoja shvaćajući ih eksternalnima i u neskladu s vrijednostima naroda, izražavajući potrebu za razvojnom paradigmom koja odgovara kulturnim, institucionalnim i budističkim vrijednostima butanskog naroda. Vođeni navedenom potrebom razvijen je koncept Gross National Happiness-a (GNH), koji služi kao temelj nove razvojne paradigme.

U izvješću s UN-ove konferencije “High-level Meeting on Wellbeing and Happiness” iz 2012., UN poziva države članice na odmak od dosadašnjeg “growth-based” ekonomskog sustava, koristeći Butan kao primjer alternativne metode socio-ekonomskog razvoja. Opća skupština UN-a zaključuje da BDP nije osmišljen, niti je dostatan kao mjera za razvoj države te pozivaju države članice na razvoj novog okvira prema kojem će se mjeriti društveno blagostanje kao fundamentalni cilj ljudskog razvoja. Nova paradigma razvoja, utemeljena na GNH ideologiji, pruža okvir za socio-ekonomski razvoj u skladu s navedenim rezolucijama te joj je krajnji razvojni cilj sreća i društveno blagostanje naroda, kroz održivi razvoj i transformaciju vrijednosti.

Kako bi se analizirao razvojni ciklus paradigme, u ovom se radu paradigma uspoređuje s klasičnim teorijama razvoja - teorijom modernizacije i teorijom zavisnosti. Spomenute

teorije bile su dominantne teorije razvoja u prošlom stoljeću te se kroz poredbenu raščlambu nastoji odgovoriti na osnovnu teorijsku pretpostavku rada: Društveno ekonomski razvoj Kraljevine Butana i politika GNH-a, nije koherentan ni s teorijom modernizacije ni s teorijom zavisnosti, nego predstavlja samostojni konceptualni pristup društvenom razvoju.

2. Kraljevina Butan

Kraljevina Butan, smještena na jugoistočnoj padini Himalaja, južno od Kine i sjeveroistočno od Indije, održavala je strogu politiku izolacije sve do 1974. godine, kada je kralj Jigme Wangchuk otvorio vrata države ograničenom broju turista u svrhu progresivnijeg ekonomskog razvoja zemlje.

Odustajanje od samonametnute politike izolacije natjeralo je državu u potragu za ravnotežom između modernizacije i očuvanja vlastite kulture i tradicije. Bivša apsolutna monarhija, a danas parlamentarna demokracija, odbila je slijediti primjer zapadnih obrazaca razvoja shvaćajući ih eksternalnima i u neskladu s vrijednostima naroda, izražavajući potrebu za razvojnom paradigmom koja odgovara kulturnim, institucionalnim i budističkim vrijednostima butanskog naroda. Slijedom navedene potrebe, razvijen je koncept *Gross National Happiness* (GNH), koji služi kao temelj nove razvojne paradigme.

Kako bismo imali bolje razumijevanje filozofije GNH-a, kao i same razvojne paradigme, u narednom poglavlju ćemo sagledati društveno-povijesni kontekst razvoja butanskog naroda i države.

2.1. Povijest

Kako bi država Butan mogla biti glavni akter usporedbe u ovom radu, važno je temeljito opisati proces nastajanja države od samog pojavljivanja naroda na tim prostorima pa sve do današnjeg društvenog uređenja. Time nastojimo dobiti uvid u specifičnost

situacije i okruženja u kojoj se država nalazi te nam osvjetljava današnje strukturalno uređenje.

2.1.1. Vladavina Zhabdrunga

Početak državnog uređenja počinje dolaskom budističkog svećenika redovnika Zhabdrung Ngawang Namgyal¹ iz Tibeta u Butan 1616. godine. Do toga trenutka nema zabilježenih politički organiziranih zajednica niti od strane lokalnih moćnika, a niti religijskih vođa. Zhabdrung je nastojao povezati sve više regija boreći se s različitim ideologijama i školama budizma, promovirajući Drukpa Kagyu školu budističkog učenja i time postavljajući buduću paradigmu političkog upravljanja Butana. Ta se paradigma razvija kao međupovezanost budizma i politike u procesu uređenja države, za razliku od ere Srednjeg vijeka gdje postoji odnos moći između crkve i države. Netom prije odlaska s vlasti, Zhabdrung uspostavlja dvovlašće u kojem vlast dijeli na administrativnu, na čelu s Desi-jima², i religijsku, na čijem se čelu nalazi Je Khenpo³. S jedne je strane stvorena administrativna struktura, dok je s druge utemeljen religijski pravac kako ne bi došlo do ponovnog jačanja drugih škola budizma.

Nakon odlaska s vlasti i smrti Zhabdrunga, religijska vlast se smatra primarnom dok institucionalna gubi gotovo sav utjecaj u državi. Institucionalna se vlast decentralizira te dolazi do uređenja koje bismo mogli okarakterizirati kao feudalno. Moć feuda se bazirala na sposobnosti feuda da okupi i zadrži vojnu moć te na diplomatskim vezama s drugim feudima.

U to doba, administrativna vlast gubi povezanost s centralnom vlašću te uloga Desi-ja postaje samo simbolična. Ta uloga se dodatno umanjuje početkom polovice 19. stoljeća, kada feudi potpuno preuzimaju regije te uloga Desi-ja postaje nebitnom.

Nakon par neuspjelih pokušaja centralizacije vlasti od strane regionalnih feuda, Ugyen

¹ Ngawang Namgyal imao je naziv lama. Lama prema Cambridge Dictionary-u: "Titula koja se daje budističkom duhovnom učitelju.", a prema Oxfordskom: "an honorific title applied to a spiritual leader in Tibetan Buddhism, whether a reincarnated lama or one who has earned the title in life."

² Na čelu administrativnog tijela za vrijeme dvovlašća

³ Religijski poglavar u Butanu

Wangchuck, kao najmoćniji feud, kreće širiti svoju moć uspostavljajući diplomatske i trgovinske odnose s Indijom. U to je vrijeme i dalje vladalo staro državno uređenje te je sve više bilo jasno kako ono nije u skladu s pozicijom koju Wangchuck posjeduje. Nakon što je pozvan od strane V. Britanije kao predstavnik tog dijela indijske regije, koja je krivo shvatila poziciju Butana u to doba, dolazi do konsenzusa između Wangchucka, svećenstva i lokalnih slabijih feuda te dolazi do kreacije monarhije 1907. godine.

2.1.2. Nastanak Kraljevine

Paktom iz Punakhe 8. siječnja 1910. godine Kraljevina Butan postaje i međunarodno priznata država. U samom paktu sklopljenom s Britanskom Indijom dogovorena je interna suverenost monarhije, dok se u odnosima s javnošću mora konsolidirati s Indijom. Vrijeme od osnutka pa sve do 1998. može se gledati kao doba učvršćivanja instrumenata moći centralne vlasti. U tom se bezratnom razdoblju razvija prometna i komunikacijska infrastruktura, ekonomija, te započinje moderni sustav edukacije.

Važno je uočiti geopolitičku situaciju u kojoj se nalazila kraljevina u 20. stoljeću. Tijekom velike ekonomske, društvene i političke krize u kojoj se nalazio svijet, Butan je ostao izoliran od vanjskih utjecaja. Kako ekonomija tada još nije bila monetizirana, Butan nije uvučen u globalnu ekonomsku krizu 1929.⁴ Kako ta zemlja nije bila dio Indije, nije uvučena u Drugi svjetski rat. Kako nije bila nikada kolonizirana, nije bila dio anticolonijalnih pokreta nakon Drugog svjetskog rata. Drugim riječima: "Izolacija je bila nadmoćno oružje koje je osiguralo Butanu neovisnost kroz 20. stoljeće" (M. Mancall, 2004.).

Doba drugog kralja, Jigme Wangchucka (1926. - 1952.), obilježeno je jačanjem monarhijske strukture unutar kraljevstva. Iako je Butan već bio monarhija od 1907., državne su strukture i dalje bile decentralizirane. Centralizacija moći događa se tako kroz zamjenu lokalnih tijela administracije s osobljem direktno povezanim s kraljem, broj osoblja je smanjen te se sva izvješća potrošnje šalju centralnoj vlasti na provjeru. Nastavno

⁴ The Great Depression 1929. - 1933.

na razvoj koji je započeo prvi kralj, Jigme dodatno jača državni sustav edukacije, medicine i razvoj prometne infrastrukture.

Treći kralj se educira na drugačiji način nego njegovi prethodnici. S 15 godina odlazi u V. Britaniju, što ostavlja veliki utjecaj na njegovu vladavinu. Upoznat s vanjskim svijetom, Jigme Dorji nastoji provoditi veće korake u vanjskoj diplomaciji te tako 1962. Butan postaje dijelom Colombo plana održivog razvoja ekonomije, a 1972. godine postaje članicom Ujedinjenih naroda. Također, 1958. godine učvršćuje odnose s Indijom koja postaje glavni pridonositelj izgradnji prometne i telekomunikacijske mreže. Na domaćem planu smanjuje poreze na zemlju, ukida kmetstvo te uspostavlja profesionalnu vojsku i policiju, što dodatno osnažuje centralizaciju moći monarhije. Treći kralj također uvodi i velike institucionalne promjene u državi. Ustanovljuje Nacionalno zakonodavno vijeće, koje se sastoji od predstavnika naroda, vlade i svećenstva, te Savjetničko vijeće, koje čine predstavnici društvenih skupina. Poduzeti koraci bili su krucijalni u uspostavljanju stabilnosti, suverenosti, sigurnosti i modernizacije u Kraljevini. Kao simbol pothvata prema modernizaciji važno je naglasiti i prvi Petogodišnji plan razvoja kojem je bila svrha plansko strukturalno unapređenje i planiranje ljudskog potencijala za njegovo postizanje.

Zanimljivo je uočiti kako je do stvaranja monarhije došlo: "...bez prethodno utvrđene teorijske strukture, već iz potrebe za obranom i stabilizacijom prostora" (M.Mancall, 2004.), odnosno kao posljedica razvoja. Do uspostavljanja monarhije nije došlo zbog želje buržoaskog sloja za moći, kao što je to bio običaj na Zapadu, niti je proces osnutka bio rezultat postkolonijalnog odcjepljenja kao specifičnog za Južnoazijske zemlje. Uspostava je došla neplanski, iz potrebe stanja u kojem se društvo nalazilo. Tek je za vrijeme vladavine Četvrtog kralja, kraljevina je imala jasnu viziju budućnosti i smjer u kojem želi ići.

2.1.3. Daljnji razvoj države

Već u inauguracijskom govoru Jigme Singye Wangchucka 1972. postaje evidentno da se struktura kraljevine ustabilila i da započinje vrijeme planskog napretka: "The most

important task before us at present is to achieve economic self-reliance to ensure the continued progress of our country in the future." (M.Mancall, 2004.).

Klasična progresija za jačanje ekonomije bi bila orijentirati se na međunarodno tržište i postati članom ekonomske globalne organizacije WTO, no razvojna politika kraljevine odlučila je ići u drugom smjeru iz više razloga.

Smatrali su da bi neo-liberalna politika mogla naštetiti njihovoj državi, te se iz potrage za alternativnim rješenjima stvara se GNH. Četvrti kralj je 1972. u intervjuu za Financial Times posve slučajno izjavio: "Gross National Happiness is more important than Gross National Product.", ne znajući kako će se iz te rečenice uistinu i stvoriti filozofija GNH-a, koja kasnije postaje glavnim ciljem vlade novo nastale parlamentarne demokracije 2008.

Što je bitno naglasiti u ovom radu, da filozofija GNH-a nastoji: "...ne prihvatiti, već izazvati politiku razvoja zapada." (M.Mancall, 2004.).

2.1.4. Butan od osnutka parlamentarne demokracije 2008. do danas

Dolazak parlamentarne demokracije događa se dosta drugačije nego što je to bio slučaj na zapadu. Do osnutka nije došlo zbog pritiska na totalitarnu moć trona, već upravo suprotno. Decentralizaciju apsolutne vladavine započeo je četvrti kralj Jigme Singye osnivanjem Vijeća Ministara 1999. godine koje postaje zaduženo za izvršnu vlast te 2005. najavljuje odstupanje s prijestolja 2008. Ta je vijest došla sukladno s odlukom o sastavljanju ustava kraljevine, kako bi se dotadašnja monarhija pretvorila u parlamentarnu demokraciju.

U zadnjih deset godina, država i dalje nastoji doseći veće stupnjeve modernizacije, kako na političkom tako i na socio-ekonomskom planu. Sve je veća suradnja između vlade kraljevine i UN-a gdje se nastoji pratiti društveni razvoj Butana, kao kakav eksperiment GNH filozofije..

U sljedećem potpoglavlju predstavljeno je političko uređenje parlamentarne demokracije u Butanu u kojem su prikazani socio-ekonomski pokazatelji razvoja kraljevine.

2.2. Političko uređenje

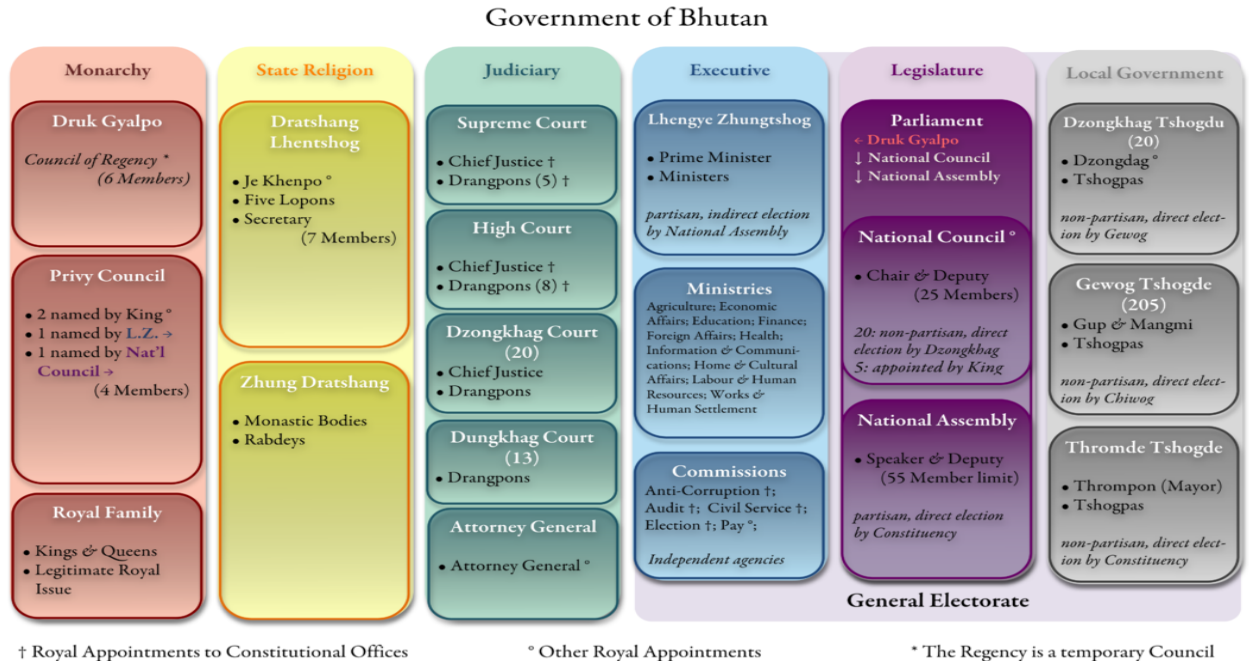
U predstojećem poglavlju detaljnije će se analizirati parlamentarna demokracija Kraljevine Butan koja je ustanovljena prihvaćanjem ustava 2008. godine.

Na početku se pruža uvid u strukturalno uređenje sistema, a zatim na političke stranke koje djeluju na području Butana te njihov međusoban odnos. Nakon unutarnjih aspekata, pružen je uvid u vanjsku politiku te djelovanje u međunarodnim savezima, a naposljetku su prikazane ekonomske mjere razvoja.

- 1) Uređenje parlamentarne demokracije Kraljevine Butan
- 2) Političke stranke
- 3) Vanjska politika i savezništvo
- 4) 10 godina demokracije (2008.-2018.)
- 5) Nacionalni plan razvoja

2.2.1. Uređenje parlamentarne demokracije Kraljevine Butan

Demokratsko uređenje Kraljevine detaljno je izneseno u Ustavu Butana iz 2008. godine. Iste godine održavaju se prvi izbori za premijera i ostale državne službenike novog uređenja, dok se kralju mijenja uloga. Zanimljivo je naglasiti kako je Ustav rezultat sedmogodišnjeg rada i bazira se na: "Budističkoj filozofiji, međunarodnoj konvenciji o ljudskim pravima, komparativnoj analizi 20 modernih ustava, javnom mišljenju te dotadašnjim zakonima. Najviše je inspiriran Ustavom Južnoafričke Republike zbog naglaska na zaštiti ljudskih prava (Newburger, Emily 2007.).

Slika 1. Politička tijela Kraljevine Butan

Lokalna se politika odvija u okviru 20 *dzongkhags*, iliti regija, kojima upravljaju ministri koji su izglasani od strane vijeća gradova i vijeća seoskih grupacija unutar regije. Gradovima i seoskim grupacijama upravljaju vijeća koja su izabrana od strane naroda.

Sva zakonodavna moć u kraljevstvu pripada parlamentu. Parlament se sastoji od Kralja (Druk Gyalpo), Narodnog vijeća i Sabora od kojih se posljednjih dvoje bira na mandat od 5 godina.

Narodno vijeće sastoji se od 20 predstavnika naroda (regionalni predstavnici) i 5 članova koje nominira kralj. Osim zakonodavne funkcije, narodno vijeće ima funkciju očuvanja sigurnosti i suvereniteta države.

Niti jedan član Narodnog vijeća ne smije biti pripadnik političke stranke. Sabor se sastoji od 55 predstavnika te osim zakonodavne funkcije, ima funkciju kontroliranja financija kraljevstva. Narodno vijeće i Sabor funkcioniraju kao dva doma, dok izvršnu funkciju nosi premijer koji predvodi Vijeće ministara.

2.2.2. Političke stranke

Do stupanja parlamentarne demokracije na snagu, političke su stranke u Butanu bile zabranjene. Prvi saborski izbori dogodili su se 24. 3. 2008. u kojem su se natjecale dvije političke stranke: pobjednička *Bhutan Peace and Prosperity Party* i opozicijska *People's Democratic Party*, dok je trećoj stranci *Bhutan National Party* registracija bila odbijena. Na drugim izborima 2013. godine registrirano je više stranaka, njih 5, te pobjeđuje progresivna i pro-ekonomska *People's Democratic Party*, dok konzervativnija *Druk Phuensum Tshogpa* predstavlja opozicijsku stranku u saboru. Dvije su stranke predvođene ženama.

Ideološka se razlika između stranaka još ne može strogo definirati, programi su im uvelike slični te najveću razliku čine predvodnici stranaka, odnosno kandidati za premijera: "We are yet to understand the rationale of election manifestoes of each political party. What ideas establish their identities and what sets them apart from each other is not clear at the moment. Yet the need for an independent identity of ideas besides different party names and symbols will become compelling in near future as political process matures." (Gross National Happiness Commission, 2013.), no s obzirom na izolacijsku prošlost i otvoreniju budućnost, mogli bismo primijetiti konzervativnije i progresivnije stranke (rojalističke i liberalnije), one koje se više orijentiraju na urbano te one koje se fokusiraju na ruralno stanovništvo.

Pobjednička stranka mora prezentirati plan razvoja tijekom svojeg petogodišnjeg mandata te prije isteka mandata prezentirati reviziju uspješnosti. Pobjednici prvih izbora uspješno su ispunili obećanja (izuzev par točaka), što je vidljivo iz sljedećih primjera: Siromaštvo reducirano sa 30.9% na 16%, masovna izgradnja cestovne infrastrukture, 33,848 kućanstava je dobilo pristup struji, ostvarena su poboljšanja u obrazovnom sustavu, brizi za okoliš, turizmu i trgovini. Problem koji se javio na kraju mandata je da su ta ispunjena obećanja napravila veliki udar na ekonomiju Butana. Ispunjenje obećanja koštalo je butansku ekonomiju 1.5 trilijuna dolara.

Inflacija je dosegla dvoznamenkastih 13.9%, što je rezultiralo zabranom dizanja kredita itd. Radi usporedbe, prosjek inflacije Republike Hrvatske 1990. - 2020. je 2.2%.

Ove propuste je lako kapitalizirala pobjednička stranka na sljedećim izborima, orijentirajući se na održivi socio-ekonomski razvoj (Centre for Research Initiatives, 2013.). Od 2018. na vlasti je socio-demokratska *Bhutan United Party*, čija se predizborna kampanja bazirala na problemima ruralnog siromaštva i zaposlenosti mladih. Kao i prve stranke 2008. godine, svaka se stranka Butana zalaže za ispunjenje nove paradigme razvoja, vođene GNH-om. Modernizacijski ciljevi i dalje ostaju isti: Održivi ekonomski razvoj uz očuvanje prirode, religije i narodnih vrijednosti.

2.2.3. Vanjska politika i savezništvo

Kraljevstvo Butana jedna je od zemalja s najmanje diplomatskih odnosa, što uvelike otežava stanovnicima putovanje u inozemstvo. Kraljevstvo je trenutačno (2020.) povezano s 52 zemlje i Europskom unijom. Jedno od važnijih događaja sigurno je ulazak u UN 1971. godine, što je osnažilo status neovisnosti države između dviju svjetskih velesila, Kine i Indije. Osim članstva u Ujedinjenim narodima, u tablici 1. prikazana su članstva u ostalim međunarodnim savezima.

Tablica 1. Članstvo u međunarodnim organizacijama

	UN i Srodne Organizacije	Godina Pristupa
1.	Universal Postal Union (UPU)	1969.
2.	United Nations	1971.
3.	United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD)	1971.

4.	Group of 77	1971.
5.	United Nations Economic & Social Commission for Asia & the Pacific (ESCAP)	1971.
6.	International Fund for Agricultural Development (IFAD)	1972.
7.	Asian Reinsurance Corporation (ARC)	1978.
8.	International Monetary Fund (IMF)	1979.
9.	World Bank	1981.
10.	International Development Association (IDA)	1981.
11.	Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO)	1981.
12.	World Health Organization (WHO)	1982.
13.	South East Asia Regional Organization of WHO (SEARO)	1982.
14.	UNESCO	1982.
15.	United Nations Industrial Development Organization (UNIDO)	1983.
16.	Asian Pacific Postal Union (APPU)	1983.
17.	Trade and Development Board of UNCTAD	1985.
18.	International Telecommunication Union (ITU)	1988.

19.	International Civil Aviation Organization (ICAO)	1989.
20.	World Intellectual Property Organization (WIPO)	1994.
	Druge Međunarodne Organizacije	Godina Pristupa
21.	Colombo Plan	1962.
22.	Non-Aligned Movement	1973.
23.	South Asian Co-operation Environment Programme (SACEP)	1982.
24.	Asian Development Bank	1982.
25.	World Fellowship of Buddhists	1984.
26.	South Asian Association for Regional Corporation (SAARC)	1985.
27.	International Centre for Integrated Mountain Development (ICIMOD)	1985.
28.	International Organization of Supreme Audit Institutions (INTOSAI)	1987.
29.	Association of Development Financing Institutions in Asia and the Pacific	1988.
30.	Office International Des Epizooties (OIE)	1990.
31.	Asian Institute of Transport Development	1991.
32.	International Telecommunications Organization (INTELSAT)	1992.

33.	International Plant Protection Convention (IPPC)	1994.
34.	Global Environmental Facility (GEF)	1995.
35.	Asia and Pacific Seed Association (APSA)	1996.
36.	Asian Broadcasting Union (ABU)	1997.
37.	Constitution of the Asia-Pacific Telecommunity (APT)	1998.
38.	Animal Production and Health Commission for Asia and the Pacific (APHCA) (applied for membership)	2000.
39.	Asian Pacific Institute for Broadcasting Development	2000.
40.	Asian Clearing Union	2000.
41.	Asian Organization of Supreme Audit Institutions (ASOSAI)	2000.
42.	Road Engineering Association of Asia and Australasia (REAAA)	2002.
43.	World Road Association (PIARC)	2002.
44.	World Customs Organization	2002.
45.	International Finance Corporation	2003.
46.	World Meteorological Organization	2003.
47.	Regional Intelligence Liaison Officer (RILO) for Asia & Pacific Region	2003.

48.	Asia Pacific Education & Training Institute in Tourism (APETIT)	2004.
49.	BIMST-EC	2004.
50.	Association of Government Accounts Organization of Asia (AGAOA)	2004.
51.	Asian Cooperation Dialogue	2005.
52.	International Standardisation Organization (ISO)(Correspondent member)	2005.
53.	Asia Pacific Rural & Agricultural Credit Association (APRACA)	2005.
54.	International Criminal Police Organization (INTERPOL)	2005.

2.2.4. Diplomatski odnosi s Republikom Indijom

Odnosi s Indijom sežu od nastanka Kraljevine te su u početku bili veoma važni za priznavanje neovisnosti teritorija Butana. Od aneksije Tibeta 1951. od strane Kineske Republike, važnost butansko-indijskog odnosa dobiva novu dimenziju. U izvještajima Središnje obavještajne agencije (CIA-e) već 60ih godina možemo pronaći opis uloge kraljevine kao svojevrsne “tampon zone” između dviju velesila (CIA, 1965.). Indiji ide u prilog što se kraljevina boji sudbine države Tibet, te joj 1971. pomaže pri ulasku u UN, a od same aneksije ekonomska ulaganja i dalje rastu. Tako su na primjer indijska ulaganja u fiskalnoj godini 2012. - 2013. iznosila 600 milijuna dolara, a 2014. - 2015. 985 milijuna dolara. Indijska ulaganja, osim što

su odlazila u izgradnju prometne infrastrukture i vojnih objekata, bila su uložena u razvoj hidroelektrana od kojih obje države uživaju jeftiniji i čistiji izvor energije. Butan je svojevrsan raj za razvoj hidroelektrana zbog svojih brojnih i brzih rijeka, što prema UN-u (Tshering and Tamang, 2004.) slovi kao temelj butanske ekonomije, koja je već 1997. prihodila 45% državnog prihoda i to uvelike od izvoza Indiji (75%). Ovdje možemo primijetiti svojevrsnu simbiozu između ovih dviju država. S jedne strane, bilateralni odnosi im omogućavaju sigurnost protiv Kineske Republike, dok im s druge razvoj hidroelektrana omogućava jeftin izvor električne energije.

2.2.5. Članstvo u UN-u

Članstvo u Ujedinjenim narodima zasigurno je najvažnije međunarodno savezništvo koje je kraljevina ostvarila. Osim socio-ekonomskih tijela UN-a koja pomažu kraljevini pri razvoju (UNDP⁵), Ujedinjeni narodi su Butanu omogućili pristup međunarodnom forumu u kojem kraljevina predstavlja svoja mišljenja o internacionalnim problemima te predstavlja GNH filozofiju i novu paradigmu razvoja internacionalnoj zajednici.

Tako je na sjednici Opće skupštine UN-a 2011. donesena rezolucija *Happiness: towards a holistic approach to development*, koja poziva članice UN-a da slijede primjer Butana te počnu mjeriti sreću i blagostanje, nazivajući blagostanje: “fundamentalnom ljudskom vrijednošću”.

2012. predstavljena je “Nova ekonomska paradigma razvoja” utemeljena na GNH filozofiji pred državama članicama UN-a. Ubrzo nakon toga, pokreće se godišnji “World Happiness Report” te se 20.3. proglašava Međunarodnim danom sreće.

Od 2012. GNH index mjerenja sreće korišten je diljem svijeta:

⁵UNDP je tijelo UN-a koje se temelji na ostvarenju globalnih “Ciljeva održivog razvoja 2030.” (doneseno 2015.) kojima nastoji umanjiti siromaštvo, zaštititi planet, i osigurati da svi ljudi uživaju u miru i prosperitetu.

- Victoria, British Columbia, Canada
- Sao Paolo, Brazil
- Seattle, Washington, SAD
- 2016. Tajland osniva vlastiti GNH centar

2.2.6. 10 godina demokracije (2008. - 2018.)

2019. godine UNDP u suradnji s vladom kraljevine Butana predstavlja unikatni dokument pod nazivom *National Human Development Report*, u kojem predstavlja refleksiju o 10 godina demokracije kraljevine. U tom se izvješću nastoji analizirati povezanost između demokracije i ljudskog razvoja kroz međudjelovanje butanske demokracije, GNH-a i djelovanja UNDP-a. Ocjena UN-a je više nego zadovoljavajuća. Razvoj demokracije i društva pod okriljem butanskog GNH-a i UN-ovog SDG (Ciljevi razvoja) progresivno razvijaju socio-ekonomske uvjete stanovništva, čuvajući fundamentalne vrijednosti naroda i kulture. Potkrijepljeni Statističkim podacima o razvoju socio-ekonomskih uvjeta te stajalištu naroda o životu pod demokracijom, obje su strane zaključile kako su proteklih 10 godina bile uspješne u ljudskom razvoju, dok su dva čimbenika ostala nedovoljno razvijena - edukacija i razmjer između bogatih i siromašnih, na što se orijentirala novoizabrana vlada 2018. godine.

2.2.7. Nacionalni plan razvoja

Petogodišnji planovi razvoja serija je ekonomskih mjera razvoja izrađena od strane butanske vlade koja je na snazi od 1961. godine te traje još i danas. Svjetska je banka 1989. opisala taj pothvat na sljedeći način:

“Coming late to the development scene, Bhutan was eager to avoid mistakes

committed elsewhere. Although strongly dependent on foreign aid, it was determined to follow its own set of priorities, keep public finance on an even keel, build up a well trained but lean bureaucracy, and prevent environmental damage from overexploitation of the forests or uncontrolled growth of tourism." To help avoid further mistakes, the government used traditional social institutions and involved people at the local level in planning and implementation for their own district, subdistrict, or village." (Worden, Robert L., 1991).

Kao rezultat ovog pothvata, zaključuje Svjetska banka, iznenađujući razvoj kraljevine dogodio se bez socio-ekonomskih i kulturalnih katastrofa. Prvi se petogodišnji plan, financiran u potpunosti od strane Indije, odnosio na razvoj prometne infrastrukture, šumarstva, zdravstva i obrazovanja, dok se trenutni (2018.-2023.) dvanaesti petogodišnji plan fokusira na osnaživanje "Pravednog društva", "Harmonijske zajednice", "Održivog društva" i "Decentralizaciju".

Zanimljivo je uočiti kako je prvi petogodišnji plan 1961. bio u potpunosti financiran od Indije, dok je današnji dvanaesti gotovo u cijelosti financiran od strane kraljevine. Indija pomaže s 14.51% (8.5% manje nego u prošlom petogodišnjem planu).

Prateći novu paradigmu razvoja, odnosno održivu socio-ekonomsku paradigmu utemeljenu na GNH filozofiji, kraljevina je gotovo uspjela doći do ekonomske samoodrživosti bilježeći visok stupanj socio-ekonomskog razvoja uz očuvanje nacionalnih vrijednosti, religije i okoliša.

2.3. Religija

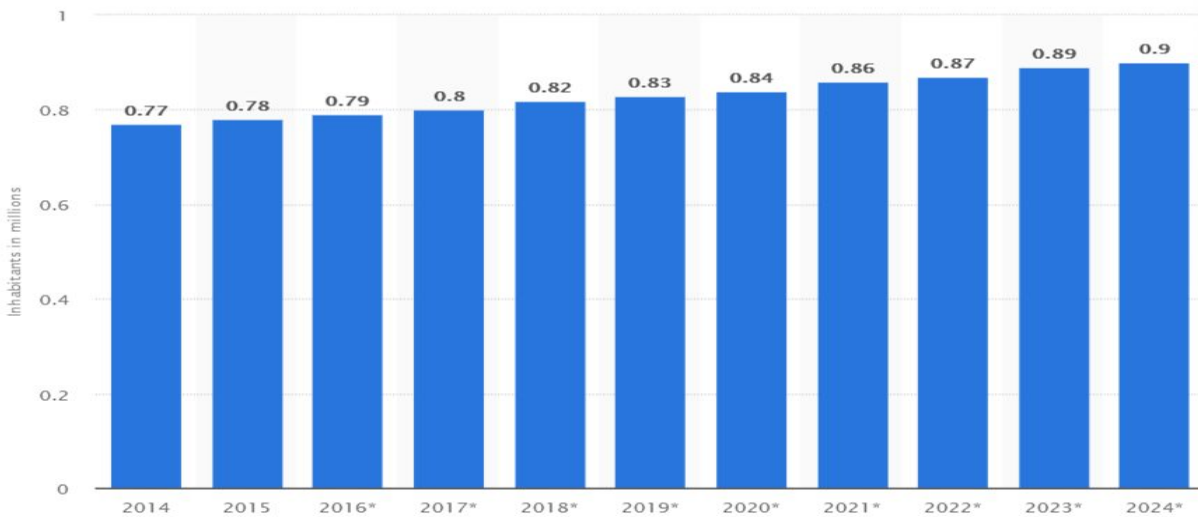
Ustav kraljevine smatra budizam duhovnom tradicijom zemlje te 75% stanovništva pripada Drukpa Kagyu (Mahayana) školi tibetanskog budizma. Oko 20% stanovništva čine hinduisti, dok je ostatak raspoređen na kršćane, muslimane te

pripadnike prastare bon religije. Prije osnutka monarhije, budističko tijelo imalo je veliku političku važnost kroz model dualne vladavine. Nakon osnutka monarhije politička važnost opada, no ostaje usko povezano s kraljevskom stolicom. Utjecaj budizma možda je i najvažniji čimbenik na kojem počiva moderna butanska država. Kako bismo mogli shvatiti snagu utjecaja religije na društveno uređenje, valja se sjetiti Weberove 'Protestantske etike i duha kapitalizma'. Budizam, za razliku od kršćanstva, odbacuje veličanje individualizma te važnost stavlja na sveprisutne vrijednosti koje su bitnije od pojedinca. Vrijednosti koje budizam nastoji slijediti vode k prosvjetljenju, odnosno potpunoj sreći. Taj se put realizira kroz rješavanje prepreka koje pojedincu onemogućuju dosezanje nirvane. Kako je budizam utemeljen u kulturi kraljevine, on predstavlja i praktični okvir za razvoj države u kojoj narod nastoji doseći stanje potpunog blagostanja. Prema vladinom dokumentu iz 2006. (Gross National Happiness and Development), pojam "sreća" tako služi kao vodilja prema kojoj se može definirati koji segmenti u društvu predstavljaju "prepreke" razvoju, odnosno putu prema blagostanju. Osim razvojnog kompasa, kultura refleksije i anti-materijalizma vidljivo utječe na razvoj zakona i ekonomski razvoj kraljevine. Zbog samih temeljnih vrijednosti, socio-ekonomski razvoj ne može pratiti razvoj koji su imale države na zapadu, te od njih kraljevina može samo učiti i odabrati svoj put. Društveni se razvoj tako temelji na budističkoj tradiciji te se zakoni temelje na budističkim vrijednostima.

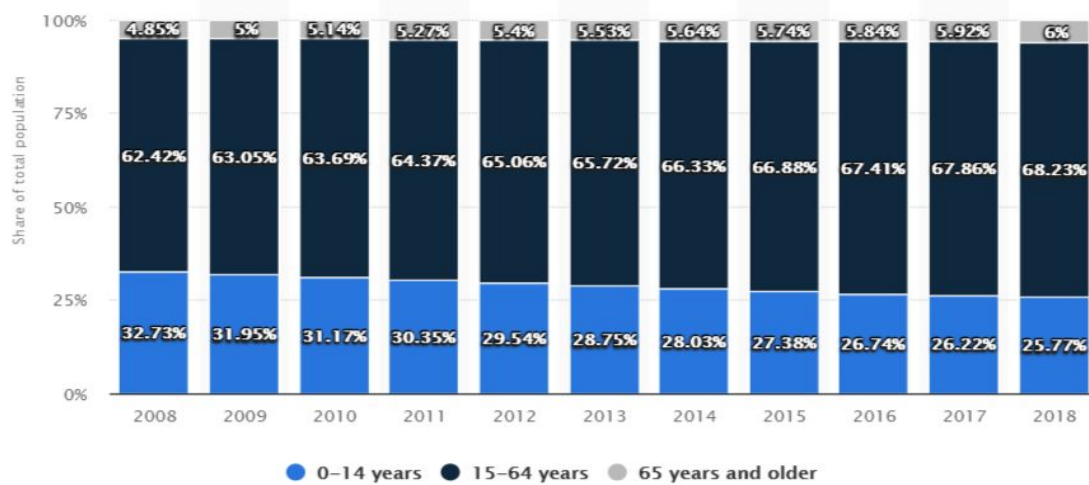
Sama formulacija koncepta GNH počinje odmakom od BDP-a, gdje se smatra kako BDP ne može biti glavni pokazatelj stanja u kojem se nalazi narod. GNH tako počiva na širem, holističkom shvaćanju razvijenosti s ciljem operacionalizacije temeljnih vrijednosti u aktualnoj situaciji.

2.4. Statistički podaci o narodu

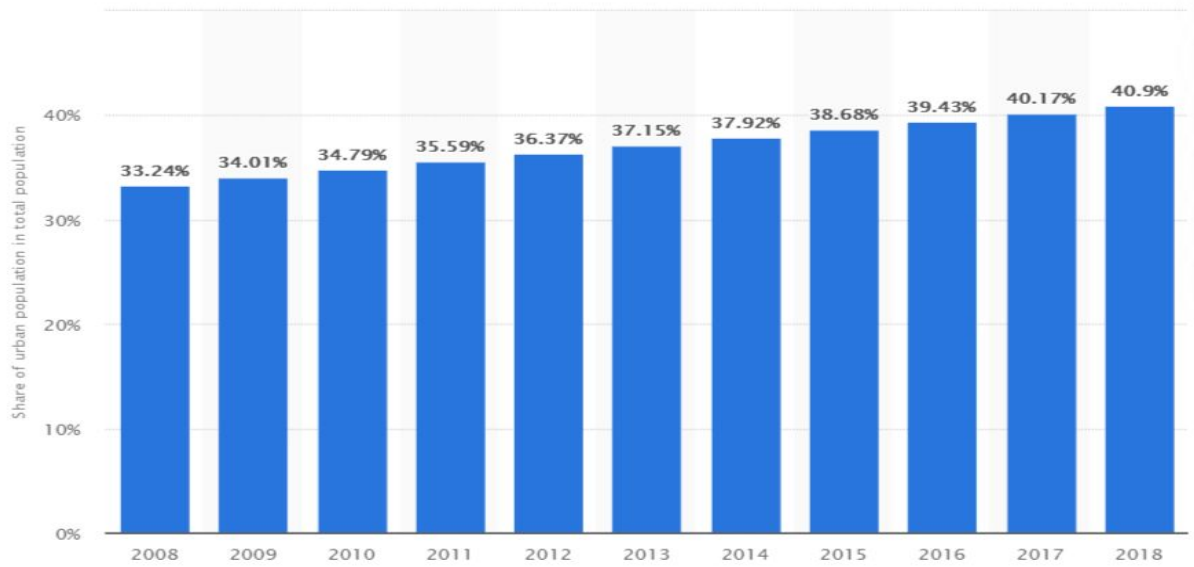
2.4.1. Stanovništvo

Slika 2. Broj ukupnog stanovništva prikazanog u milijunima

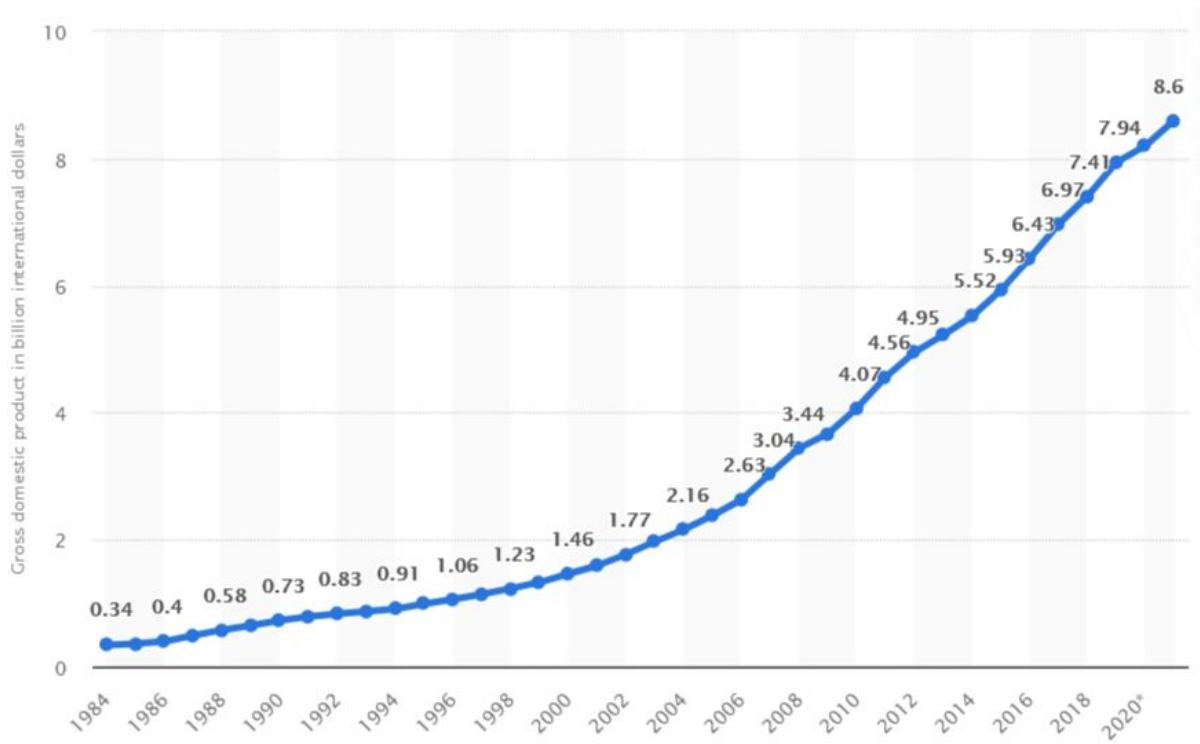

Slika 3. Postotak stanovništva prema starosti

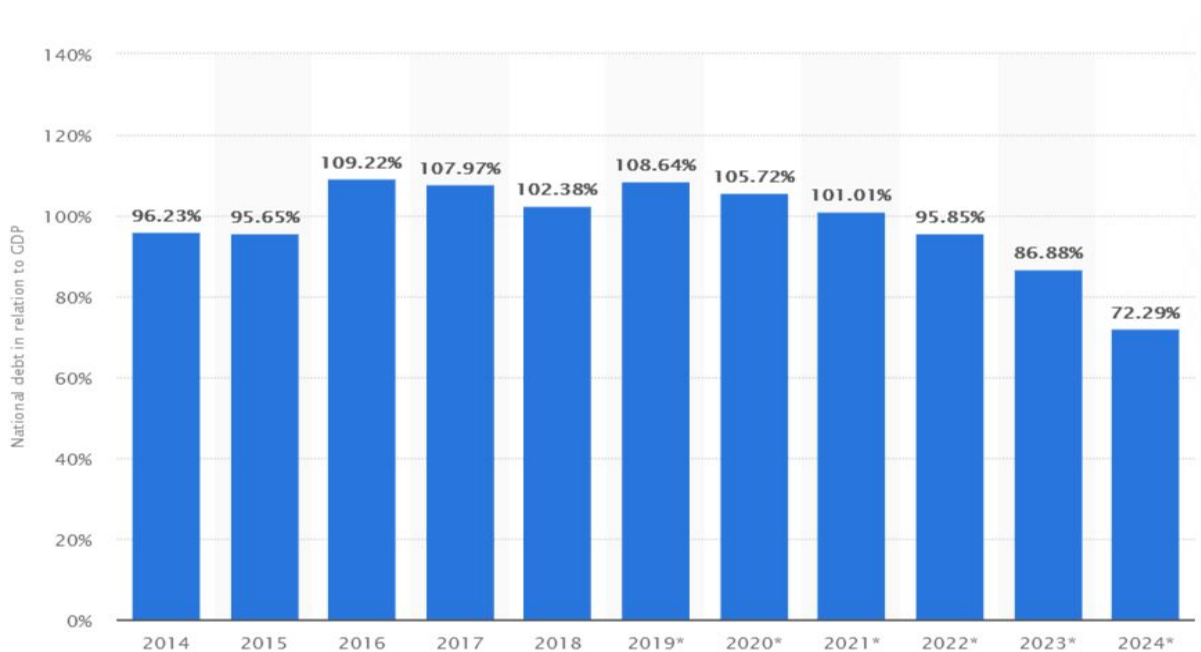

Slika 4. Postotak urbanog stanovništva

2.4.2. Ekonomija

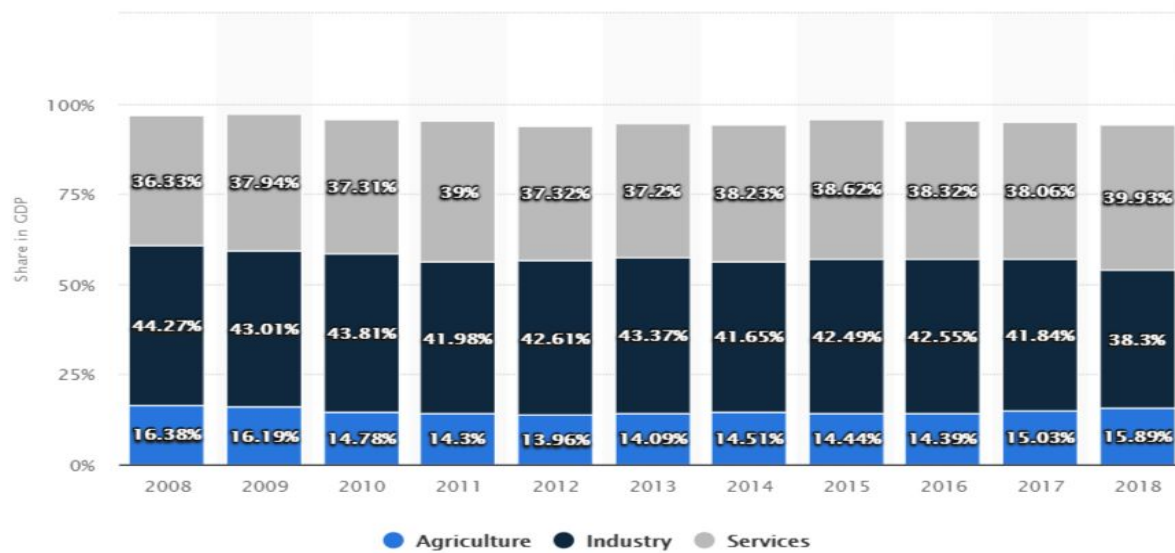
Slika 5. Prikaz rasta BDP-a u razdoblju 1984. - 2020.

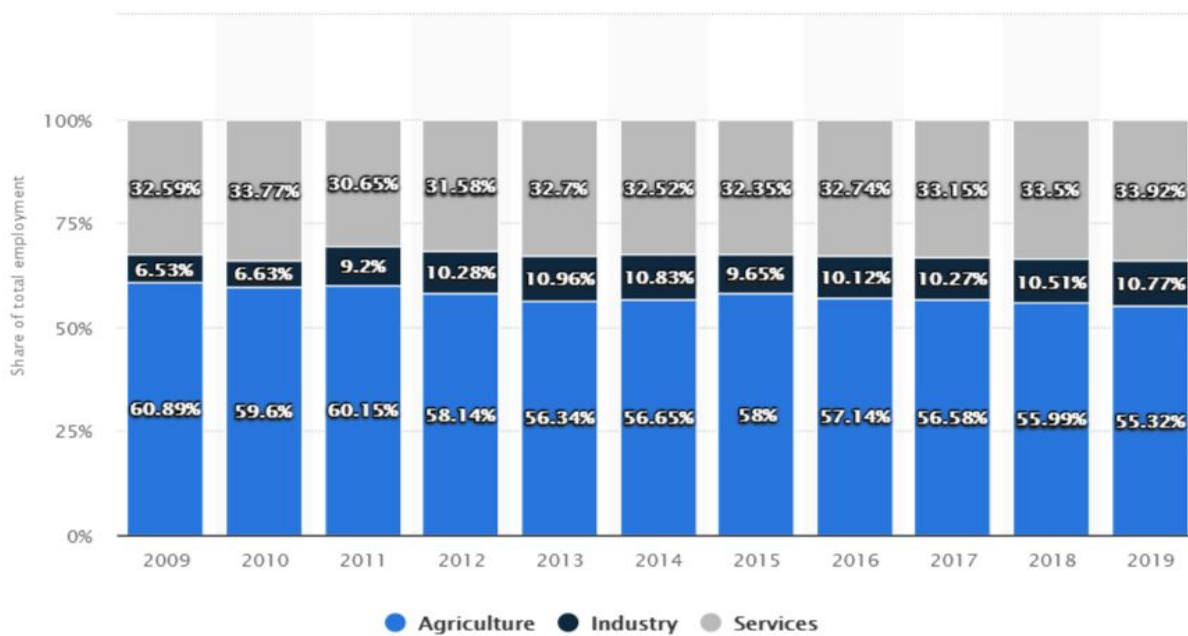
Slika 6. Državni dug u relaciji s BDP-om

Slika 7. Stopa inflacije

Slika 8. Udio ekonomskog sektora u BDP-u

Slika 9. Udio zaposlenih prema ekonomskim sektorima

Slika 10. Stopa nezaposlenosti

Tablica 2. Trgovačka bilanca za razdoblje 2014. - 2018.

Trade	2014	2015	2016	2017	2018
Exports	35,584.99	35,229.32	35,258.00	37,297.00	41,413.00
India	31,801.44	31,801.35	32,052.00	31,618.00	32,170.00
Third Countries	3,783.55	3,427.97	3,206.00	5,679.00	9,243.00
Imports	56,884.54	68,037.32	67,360.00	66,996.00	71,641.00
India	47,847.62	53,740.50	55,285.00	53,973.00	60,107.00
Third Countries	9,036.92	14,296.82	12,075.00	13,023.00	11,534.00
Balance of trade	(21,299.55)	(32,808.00)	(32,102.00)	(29,699.00)	(30,227.00)
India	(16,046.18)	(21,939.15)	(23,233.00)	(22,355.00)	(27,937.00)
Third Countries	(5,253.37)	(10,868.85)	(8,869.00)	(7,344.00)	(2,290.00)

Note: Figures within bracket indicate deficit (-).

Source : Bhutan Trade Statistics, Department of Revenue & Customs, Ministry of Finance.

2.4.3. Obrazovanje

Tablica 3. Ključni indikatori razvoja sektora obrazovanja

Indicators	(Percent)				
	2015	2016	2017	2018	2019
Gross Enrolment Ratio (ECCD)	17.0	18.6	21.8	23.4	25.3
Apparent Intake Rate (AIR)	89.0	91.4	92.2	102.7	98.7
Net Intake Rate (NIR)	62.0	63.1	62.7	63.4	56.4
Net Enrolment Rate (NER) Primary	95.2	94.7	94.8	92.9	91.2
Adjusted NER (ANER) Primary	98.8	98.6	98.8	96.8	96.5
Net Enrolment Rate (NER) Basic	97.0	96.2	95.7	91.3	89.8
Net Enrolment Rate (NER) Secondary (Class VII-X)	82.0	...	70.1	67.3	69.0
Gross Enrolment Ratio (GER) Primary	112.0	111.1	109.9	105.6	101.8
Gross Enrolment Ratio (GER) Basic	110.0	109.9	108.8	103.0	100.3
Gross Enrolment Ratio (GER) Secondary (Class VII-X)	105.0	107.9	106.9	99.0	98.0
Gross Enrolment Ratio (GER) Higher Secondary	79.0	70.3	76.2	69.9	16.8
Gross Enrolment Ratio (GER) Tertiary within Bhutan	26.4	27.8	27.5	27.5	16.8
Gross Enrolment Ratio (GER) Tertiary within Bhutan and outside Bhutan	36.6	37.3	35.8	41.6	24.9
Repetition Rate (Primary)	6.7	5.7	4.5	7.1	7.9
Dropout Rate (Primary)	2.1	1.5	1.3	2.3	1.5
Primary Completion Rate	111.0	121.1	107.3	99.7	87.5
Survival rate to grade VI	83.0	89.5	90.8	84.6	83.2
Survival rate to grade X	72.0	76.5	78.1	74.9	79.9
Transition rate (Primary to Lower secondary)	92.4	94.6	97.1	95.4	93.8
Transition rate (Lower Secondary to Middle Secondary)	87.7	91.4	93.0	90.1	87.1
Transition rate (Middle Secondary to higher Secondary)	71.4	72.3	73.6	72.2	89.7

Source: Annual Education Statistics 2019, MoE

3. Razvojna Politika

Geopolitičko stanje, usko povezano sa snažnim utjecajem budizma, nametnuli su kraljevini specifičan kontekst u kojem politika mora pronaći put društvenog uređenja i upravljanja odmaknutog od već postojećih modela zapadnog podrijetla. Filozofija GNH-a, kao i nova paradigma razvoja, rezultat su nastojanja kraljevine da vodi samostalnu politiku te sama odabere na koji će se način uključiti u globalnu političko-ekonomsku zajednicu.

3.1. GNH - Gross National Happiness

Kako što je već spomenuto, pojam “Gross National Happiness” (GNH) potječe od kralja Jigme Singye Wanghucka koji je predstavio koncept kao alternativu BDP-u, odnosno GDP-u, smatrajući kako BDP ne može biti mjera stvarne slike društvenog razvoja.

GNH se definira kao perspektiva koja usmjerava politiku Kraljevine Butana te je utemeljena u Ustavu kraljevine kao temeljna vrijednost na kojoj počiva razvojna politika. (Royal government of Bhutan, 2008.)

Četiri temeljna stupa GNH filozofije su:

- a) nepristran i održiv socio-ekonomski razvoj
- b) očuvanje kulturnog nasljedstva
- c) očuvanje okoliša
- d) smisleno upravljanje

U službi državnog razvoja, GNH filozofija usmjerava stvaranje zakona te zagovara holistički i održivi pristup razvoju kako bi se zadovoljili i neekonomski aspekti koji pridonose dostizanju ljudskog blagostanja - konačnog cilja razvoja.

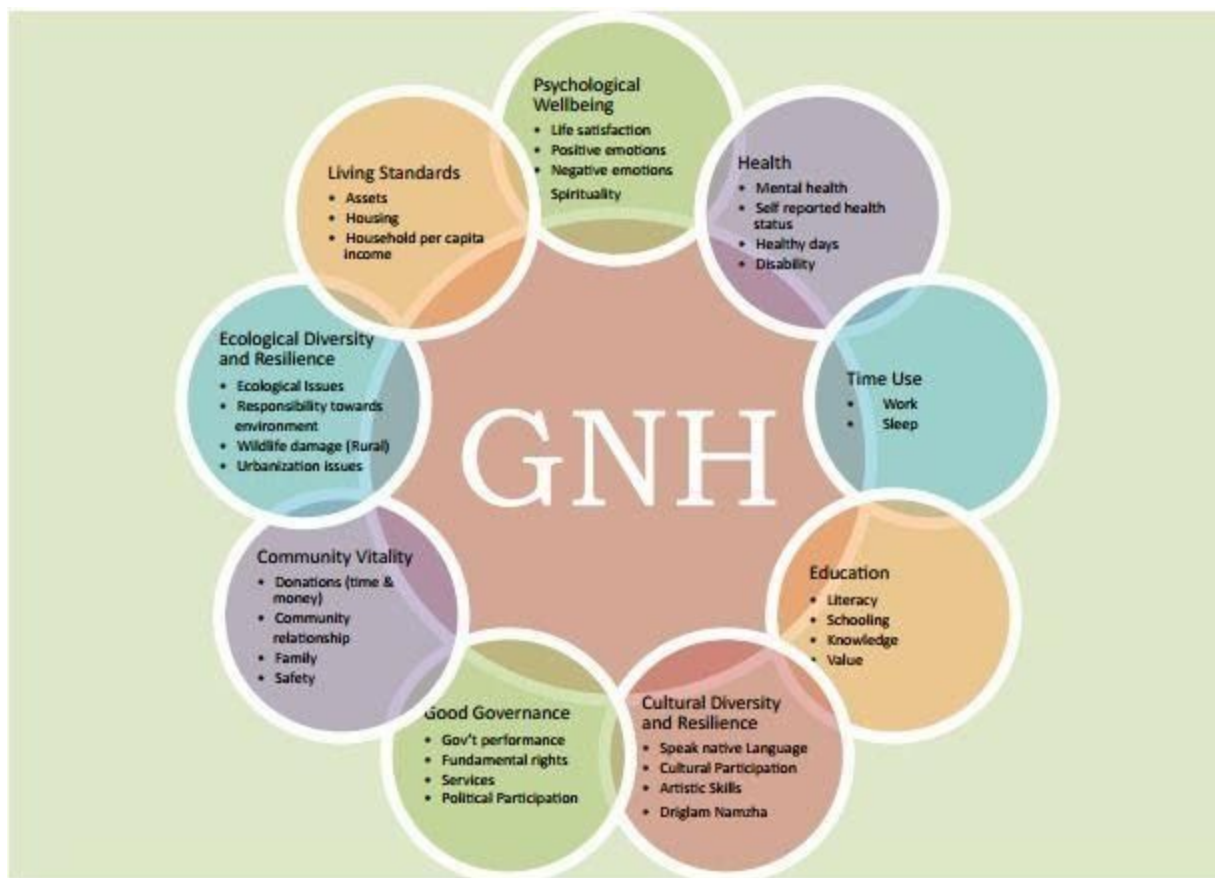
U svrhu izrade alata za mjerenje napretka, Centar za butanske studije, koji služi kao centar za istraživanje i razvoj državnih zakona, proširio je 4 temeljna stupa GNH-a na 9 domena koje predstavljaju indikatore GNH indeksa mjerenja sreće i društvenog blagostanja:

- a) Životni standard
- b) Obrazovanje
- c) Zdravlje

- d) Okoliš
- e) Vitalnost zajednice
- f) Korištenje vremena
- g) Psihološko blagostanje
- h) Smisljeno upravljanje
- i) Očuvanje kulturnog nasljedstva

... te zaključuje da je predstavljena kombinacija čimbenika materijalnog i nematerijalnog razvoja, povezana s prirodom GNH-a koja se temelji na budističkom vjerovanju u međupovezanost svih bića pa tako i okoliša, ključna razlika između GNH-a i BDP-a te su ovi čimbenici potrebni kako bi se stvorili uvjeti za blagostanje.

GNH indeks služi kao alat za mjerenje kolektivne sreće odnosno blagostanja naroda. Spomenuti centar proveo je dva državna istraživanja (2010. i 2015.) koristeći 33 podindikatora izvedena iz navedenih domena GNH-a. Rezultati dobiveni GNH indeksom omogućuju informacije koje usmjeravaju državni razvoj te također pružaju uvid u rezultate dosadašnjeg rada. Osim toga, omogućavaju narodu da izrazi svoje mišljenje o kvaliteti vlastitog života i uvjetima u kojima se nalaze. Ekonomski aspekt ovdje nimalo nije zakinut, samo nema poziciju koju ima u razvojnim politikama drugih zemalja.

Slika 11. Devet podstupova GNH-a

Kao budistička zemlja, Butan nastoji zauzeti primarnu ulogu u usmjeravanju i kontroli razvoja države u kojem bi proces individualnog nastojanja pri dosezanju prosvjetljenja bio slobodan od nepotrebnih muka, materijalnih ili mentalnih. Kako se i navodi u međunarodnom dokumentu *National Human Development Report (2019.)*, gore navedena konstatacija je srž GNH-a i ukazuje da je to glavna razlika naspram ostalih programa razvoja. Nadalje, to je primarna točka formulacije i implementacije razvojne politike, i to poglavito Petogodišnjih planova razvoja prema kojima se manifestiraju razvojni programi.

3.2. Nova razvojna paradigma

3.2.1. Butanska perspektiva razvoja

Službenim dokumentom komisije NPR *Happiness: Towards a New Development Paradigm* (2013.) jasno je izložen stav vlade prema dosadašnjim modelima razvoja. Kako je Kraljevina tek 1950ih izašla iz politike izolacije, preskočila je ratove i velike društvene promjene specifične za 20. stoljeće te je u miru mogla popratiti teorijski razvoj razvojnih paradigmi 60ih, kao i samu situaciju zapadnog svijeta, usporedivši ih s vlastitim kulturnim i razvojnim vrijednostima. Razvoj kao takav bio je prihvaćen kao vrijednost, no ne i razvoj ekonomskih modela, kao niti njihove posljedice. Potreba za novom paradigmom razvoja došla je upravo iz tih razloga, između ostalog zbog degradacije ekološkog sustava, klimatskih promjena, nestajanja kulturološke raznolikosti, lošeg ekonomskog sustava, političkih nestabilnosti, povećane ekonomske nejednakosti itd.

Nova paradigma razvoja, utemeljena na filozofiji GNH-a, leži na dvije premise, a to su težnja za kolektivnim blagostanjem te održivim razvojem. Ono što ih razlikuje od dosadašnjeg zapadnog modela razvoja, zaključuju, je da NPR ima za glavni prioritet uspostaviti održivi razvoj kao primarnu vrijednost, jer nas je trenutačni razvoj utemeljen na vjerovanju u bezgranični rast doveo do uništenja ograničenih zemaljskih resursa zbog neograničenih sebičnih potreba.

Izvješće s konferencije UN-a “High-level Meeting on Wellbeing and Happiness” iz 2012., poziva države članice na odmak od dosadašnjeg “growth-based” ekonomskog sustava, koristeći Butan kao primjer alternativne metode socio-ekonomskog razvoja.

Razvoj države mjeren bogatstvom, odnosno BDP-om, već je odavno predmet rasprave na globalnoj razini. “Brundtland Report” (1987.), napravljen od strane Organizacije za gospodarsku suradnju i razvoj (OECD) i potaknut od UN-a, prvo je izvješće koje je dovelo na svjetsku pozornicu raspravu o održivom razvoju i kako ga postići.

Nastavno, potaknuto primjerom Butana, Opća skupština UN-a 2011. godine zaključuje

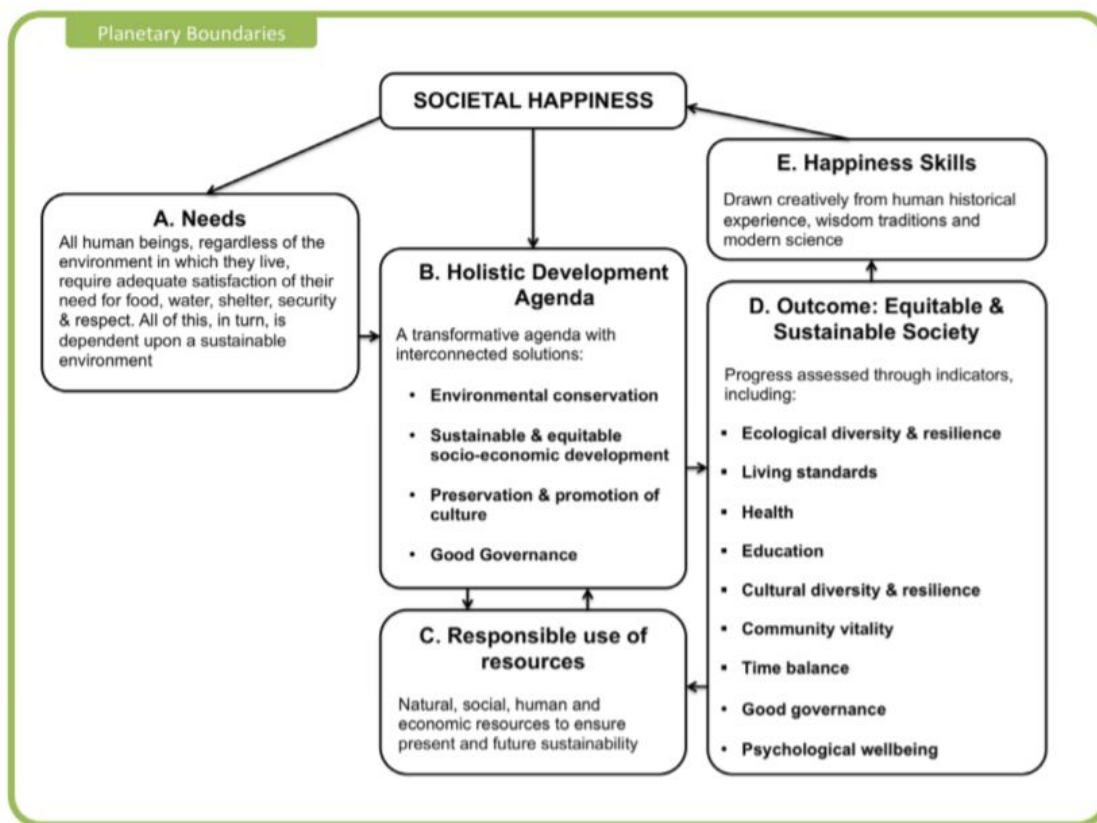
sljedeće: “Dosezanje društvenog blagostanja je fundamentalni ljudski cilj te BDP nije osmišljen, niti mjeri, sreću i blagostanje naroda”. Slijedom zaključka, Opća skupština poziva članice na razvoj novih indikatora kojima bi se mogao mjeriti društveni razvoj, usmjeren na društveno blagostanje.

GNH, osmišljen kao dijametralna suprotnost BDP-u, stoji u temelju Nove paradigme razvoja koju implementira Kraljevina Butan koja, osim ekonomskog faktora, nastoji razviti i ostalih 8 jednako značajnih čimbenika razvoja već spomenutih u prethodnom poglavlju.

Što se tiče samog sustava mjerenja ekonomskog napretka, NPR predlaže holistički oblik mjerenja društvenog-ekonomskog razvoja kao alternativu BDP-u. Iako operacionalizacija još nije razvijena, izvješće NPR komisije (2013.) koristi sljedeći primjer operacionaliziranja metode: “Ekološke usluge koje vrše šume na području Butana vrijede svijetu 14 trilijuna dolara godišnje jer reguliraju klimu, spremaju ugljik, te sprječavaju izljeve vode. Tih 14 trilijuna godišnje iznosilo je 4 puta više nego cjelokupni BDP 2012. godine. Novi pokazatelj razvoja, zaključujemo, mora uračunati cjelokupni prirodni, ljudski, društveni, kulturni i ekonomski kapital države” (NPR komisija, 2013.).

3.2.2. Model Nove paradigme razvoja

Model NPR kao glavni cilj postavlja sreću i društveno blagostanje do kojeg društvo može doći ukoliko su zadovoljene društvene potrebe u granicama koje postavlja dobrobit okoliša. Plan društvenog razvoja koji proizlazi nakon zadovoljenja potreba usmjeren je na očuvanje okoliša i kulture, uspostavu održivog društveno-ekonomskog razvoja te osiguravanje upravljanja na smislen način. Kako bi se postigli ti ciljevi, potrebno je iskoristiti prirodne, ljudske, društvene i ekonomske resurse na održiv način, kako bi isti mogli biti iskoristivi i u budućnosti. Uspjeh ovog modela moguće je mjeriti GNH indeksom kako bi se osiguralo praćenje razvoja društva. Također, model priznaje korisnost tzv. *Happiness vještina* koje će omogućiti društvu da dosegne više stanje svijesti i veću satisfakciju koju imaju priliku dobiti od ispunjenja potreba navedenih u modelu.

Slika 12. Grafički prikaz modela nove paradigme razvoja

A) Potrebe

Odgovarajući životni standard, zdrav okoliš, kvalitetna zdravstvena briga, obrazovanje, participacija u zajednici, kontrolirano radno vrijeme, participacija u donošenju odluka u zajednici, kvalitetna psihološka briga.

B) Holistički plan razvoja

Predlaže se da četiri temeljna stupa GNH-a budu u centru plana razvoja: Očuvanje okoliša i kulture, održivi socio-ekonomski razvoj, smisljeno upravljanje.

C) Odgovorno gospodarenje resursima

Točka se odnosi na prirodne, ljudske, društvene i ekonomske resurse potrebne za zadovoljavanje potreba društva te uspostavljanja sustava održivog razvoja.

D) Mjerenje rezultata: Pravedno i održivo društvo

Devet podtočaka GNH indexa omogućuju mjerenje ovog modela razvoja.

E) *Happiness* vještine

Vještine usmjerene na podizanje svijesti potrebne su kako bi se dostigao krajnji cilj - duhovna sreća. Navedeni model može pružiti zadovoljenje potreba te kvalitetan okoliš za postizanje tog cilja, no bez tih vještina i same promjene svijesti, osoba i dalje može ostati nesretna. Do tih se vještina dolazi iz kulturne i duhovne tradicije te znanosti. Unutarnje vještine jednako su bitne kao i vanjski uvjeti za postizanje cilja te omogućuju veći stupanj sreće u zadovoljenju ljudskih potreba.

3.3. Problematika razvojne politike

Nova razvojna paradigma tek je u početnim fazama razvoja i implementacije te je trenutačno suočena s brojnim nedostacima. U nastavku su predstavljeni pojedini nedostaci i kritike razvojne paradigme.

- **Definiranje sreće**

Dosezanje stanja sreće glavni je cilj nove razvojne paradigme. GNH indeks predstavljen je kao alat za mjerenje i vrednovanje blagostanja naroda i subjektivnog osjećaja sreće pojedinca. GNH definira stanje *sreće* kao stanje: “koje proizlazi iz osjećaja povezanosti s prirodom, zajednicom i svijetom” (NDP Steering Committee and Secretariat, 2013.). Osim što ne postoji znanstveni konsenzus oko definicije sreće, problem koji se javlja iz vrednovanja trenutačnog subjektivnog osjećaja sreće je taj da isti može biti u opreci s dugoročnim zakonima održivog razvoja. Također,

ljudi mogu izvući korist i osjećati se sretno i zbog zakona koji nisu u skladu s održivim razvojem, pa čak i zahvaljujući zakonima koji onečišćuju okoliš. Nadalje, GNH indeks suočen je s brojnim tehničkim i metodološkim nedostacima, kao i s otežanom primjenom u drugim državama. Kako se rezultati indeksa sreće koriste kao smjernice u donošenju zakona, daljni razvoj i vrednovanje indeksa sreće mora ostati u fokusu tijela razvoja.

- **Definiranje *nove* paradigme**

Mnogi znanstvenici smatraju kako GNH ideologija nije novina te ju definiraju kao ekološki prihvatljivu verziju socijalizma: “The literature on GNH drips of socialism which is not a big surprise since most of the economists who seem to be writing about GNH have strong leftist leanings. I am a bit afraid that pushing a socialist or socialistically grounded model of economic development will lead to negative social and economic results that will push Bhutan even further behind the rest of the world in terms of development and standard of living for the people of Bhutan.” (David Luechauer, 2013.).

- **Kulturna (in)tolerancija**

U nastojanju očuvanja vlastite kulture, postavlja se pitanje ostalih kultura na tom prostoru gdje gotovo 20% stanovništva čine sljedbenici hinduizma. 1990. dolazi do sukoba između države i nepalskih izbjeglica koji se nisu izjašnjavali kao Butanci. Prema nekim izvještajima došlo je do etničkog čišćenja te istjerivanja izbjeglica izvan granica Butana, dok je država priznala samo manje okršaje te mirnu pomirbu. Iako sličnih incidenata nakon 1990. nije bilo, neki zakoni, poput obaveznog nošenja nacionalne uniforme i obaveznog korištenja tradicionalnih budističkih arhitektonskih uzoraka u gradnji, natjerali su mnoge hinduiste na migraciju.

- **Kultura konzumerizma i infrastrukturna reforma**

Nova razvojna paradigma, utemeljena na budističkim vrijednostima i GNH-u, osuđuje kulturu konzumerizma te nastoji zaštititi narod od širenja iste na području

države. Specifična geopolitička povijest omogućila je kraljevini odabir vlastite paradigme razvoja te se postavlja pitanje mogućnosti implementacije izvan granica. Osim kulturnih prepreka, implementacija nove paradigme izvan granica mora uzeti u obzir i infrastrukturno uređenje industrije, jer industrija Zapadnog svijeta počiva na temeljima neograničenog rasta. Za promjenu infrastrukturnog uređenja van granica kraljevine zasigurno ne postoji dovoljno sredstava, a pitanje je koliko je Butan uspješan s organizacijom zelene industrije na vlastitom području s obzirom na činjenicu da već godinama najviše uvozi naftne preradevine i rude.

- **Kontrolirano tržišno gospodarstvo**

Neoliberalno stajalište protivi se snažnim državnim regulacijama na kojima se temelji nova paradigma razvoja. Kao primjer uspješne transformacije ekonomije u Aziji često se navodi Republika Indija. Nakon pokušaja ekonomskog sustava koji je nastojao spojiti najbolje strane socijalizma i kapitalizma, Indija se okrenula prema otvorenom tržištu te je doživjela ekonomski procvat.

Primjena i vrednovanje novih metoda ekonomskog razvoja, kao i metoda održivog razvoja, zahtijeva političku predanost, vrijeme i veliku količinu resursa. Kako je Kraljevina Butan tek u početnim stadijima razvitka GNH indeksa, potrebna je bolja konceptualizacija, operacionalizacija i kritičko vrednovanje indikatora razvoja. Također, potrebno je pokrenuti istraživanja GNH indeksa u drugim državama kako bi se uočila iskoristivost ovog alata izvan butanske kulture. Ukoliko se dokaže da GNH indeks nije primjenjiv kao legitiman alat za mjerenje sreće, njegova iskoristivost u mjerenju blagostanja naroda zasigurno može pomoći vladajućim tijelima u formulaciji i evaluaciji zakona, kao i mjerenju društvenog razvoja. Stanje kulture, okoliša, obrazovanja, zajednice i zdravstvenog sustava naroda trebalo bi biti jednako važno u mjerenju društvenog razvitka kao što je danas BDP.

Neoliberalna kritika upućena prema novoj paradigmi razvoja dolazi do prepreke zbog činjenice da je butansko tržište slobodno unutar SAARC⁶ i BIMSTEC⁷ država članica te je

⁶ South Asian Association for Regional Cooperation. <https://saarc-sec.org/>

kraljevina demokratskog uređenja. Također, negativna etiketa socijalizma ubrzo dobiva pozitivniju konotaciju ukoliko se govori o državama sjeverne Europe. Neoliberalna strategija potpunog oslobađanja tržišta i ograničavanja uloge države protivi se srži GNH-a te u konačnici onemogućuje implementaciju nove paradigme razvoja. Da je spomenuta strategija iskoristiva na području kraljevine, ne bi bilo potrebe za razvojem alternativne paradigme. Transformacija tržišta u Indiji unaprijedila je ekonomski razvoj, donijela brojne ekološke probleme te povećala jaz između bogatih i siromašnih. Urbano stanovništvo je doživjelo razvoj, dok je ruralnom postalo teže doći do minimalne plaće, kvalitetne zdravstvene njege i visokog obrazovanja. Kroz novu paradigmu razvoja nastoji se unaprijediti cjelokupno društveno blagostanje, što kroz neoliberalne strategije nije ostvarivo.

Ono što novoj paradigmi razvoja predstavlja veliki problem je infrastrukturno uređenje i konzumeristička kultura. Razvoj privatnog sektora, kao i dodatni ekonomski razvoj kraljevine, ukazat će koliko se nova paradigma razvoja može adaptirati konzumerističkoj kulturi. Vrijednosti koje promiče GNH bit će ključne u ovoj adaptaciji, no ostaje upitno koliko su sposobne adaptirati se u kulturi koja je već određeno vrijeme konzumeristička. Članice UN-a su 2012. prihvatile da BDP nije dovoljan alat za mjerenje društvenog blagostanja, no malo se toga napravilo nakon te rezolucije. Pozitivni rezultati razvoja nove paradigme te uspješna primjena izvan Kraljevine ukazat će koliko se kultura konzumerizma spremna mijenjati.

4. Klasične teorije razvoja

Rade Kalanj (1993.) smatra da sociologija razvoja polazi od toga da je razvoj društveni proces, mijena nekoga društvenog sistema u određenom razdoblju.

⁷ The Bay of Bengal Initiative for Multi-Sectoral Technical and Economic Cooperation.
<https://bimstec.org/>

Sam koncept razvoja drugačije je definiran od strane različitih znanstvenika koji su se dotaknuli ove tematike. Prema Reyesu (2001.), razvoj je društveni čimbenik unutar države u kojem se potrebe naroda zadovoljavaju racionalnim i održivim korištenjem prirodnih resursa i sistema. Todaro i Smith (2006.) definiraju razvoj kao multi-dimenzionalan proces koji obuhvaća velike promjene društvenih struktura, razmišljanja, institucija, ekonomski razvoj, smanjenje nejednakosti, te uklanjanje teškog siromaštva.

Kao teorija koja je nastala 50ih godina prošlog stoljeća, sociologija razvoja vuče svoje korijene iz ekonomskih teorija razvoja nastalih na Zapadu u sferi događaja nakon II. svjetskog rata, odnosno za vrijeme Hladnog rata. Razvoj spomenutih teorija potječe iz zapadnjačkog evolucionističkog gledišta na univerzalni proces razvoja u kojem postoji dihotomija između Zapada i zemalja Trećeg svijeta, odnosno modernog svijeta i svijeta u modernizaciji. Sociologija razvoja tako ne potječe iz razvoja klasične sociološke teorije već iz: "Preokupacije zapadnih zemalja s "novim" državama u kontekstu analize potencijalnih saveznika za vrijeme Hladnog rata" (Hermassi, 1980.). Rezultat toga je definiranje stupnja razvoja u usporedbi sa stupnjem razvoja zemalja Zapadnog svijeta. Profesor ekonomije W. A. Lewis, poznat po svojim doprinosima ekonomiji razvoja, smatrao je da se tradicionalna društva industrijalizacijom mogu dovesti do modernosti te je tradicionalne čimbenike društva promatrao kao one koje priječe razvoj modernosti (Hettne, 1983.). Nastavno na Lewisa, ekonomisti razvoja zaključili su kako su tradicionalni čimbenici ne-ekonomske prirode te se mogu analizirati kroz različite političke, psihološke i sociološke čimbenike. Ovaj korak bio je ključan za otvaranje teorije interdisciplinarnom istraživanju razvoja.

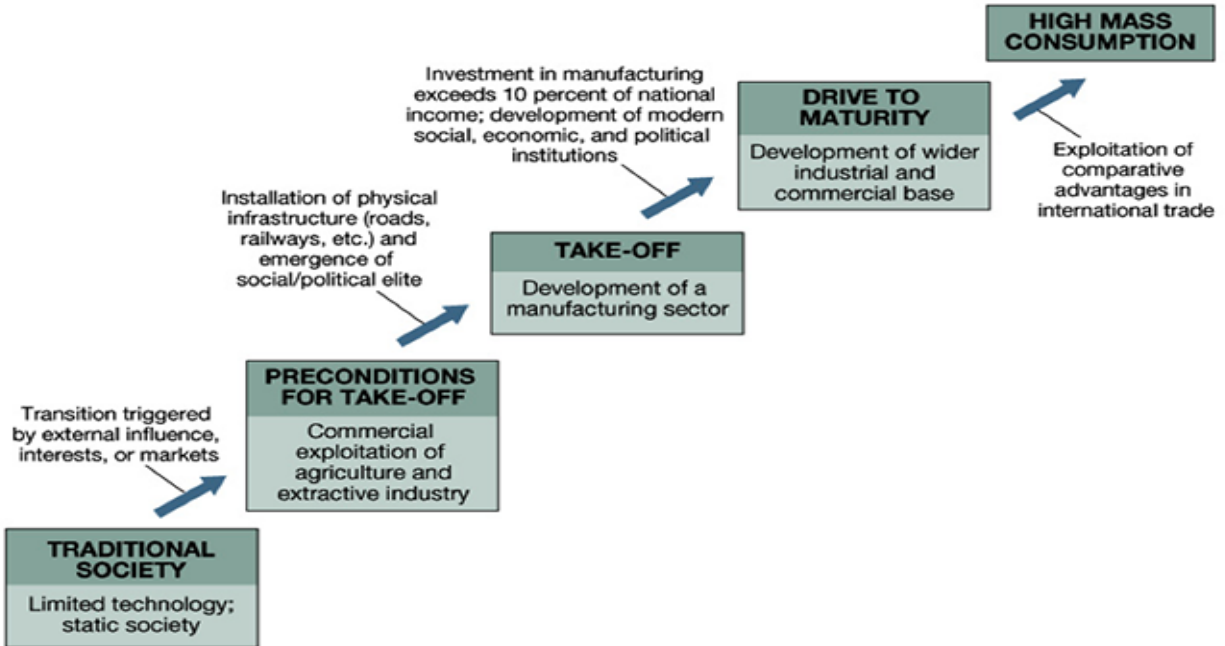
Kompleksnost proučavanog fenomena razvoja društva dovelo je do razvoja 4 klasične teorije sociologije razvoja, a to su teorija modernizacije, teorija zavisnosti, teorija svjetskih sistema te globalizacijske teorije. U nastavku rada pobliže ćemo se dotaknuti teorije modernizacije i zavisnosti te naposljetku proučiti do koje mjere teorije odgovaraju, odnosno ne odgovaraju razvojnom procesu butanskog društva.

4.1. Teorija modernizacije

Prva razvojna teorijska paradigma, teorija modernizacije, proizašla je iz zapadnocentričnog evolucijskog stajališta. Teorija razdvaja društva na dva pola, jedni koji pripadaju razvijenom, modernom svijetu i drugi koji pripadaju nerazvijenom, tradicionalnom svijetu. Prema Tippsu (1976.), teorija modernizacije promatra nerazvijenost tradicionalnih društava kroz njihove kulturne čimbenike, kroz vrijednosti, norme i vjerovanja koje koče društva u razvoju. Nadalje, kako bi društvo dostiglo zapadnjački ideal modernosti, ono mora prisvojiti moderne obrasce kulture, otvoriti tržište te ući u proces industrijalizacije.

Glavne pretpostavke teorije, prema Rayesu (2001.) mogu se sažeti na sljedeće:

- a) Modernizacija je uniforman višedijelni proces (Rostowov petodijelni model razvoja)
- b) Modernizacija je homogenizirajući proces
- c) Zapadne zemlje su političko, socio-ekonomski ideal prema svim aspektima
- d) Modernizacija je ireverzibilan proces
- e) Modernizacija je nezaobilazan i poželjan evolucijski, a ne revolucijski proces
- f) Modernizacija je transformativan proces zamjene tradicionalne strukture i vrijednosti s modernim vrijednostima zapadne kulture

Slika 14. Rostowov model razvoja

Klasična teorija modernizacije naišla je na stroge kritike do kraja 60ih godina.

Kao prvo, teorija je bila snažno kritizirana zbog svojeg jednodimenzionalnog modela razvoja, inspiriranog idoliziranjem SAD-a. Kao protuargument su se našle azijske zemlje čiji je razvoj bio usmjeren snažnim autoritativnim režimima.

Također, na primjeru Kine i Japana možemo vidjeti kako tradicionalni obrasci ponašanja i vrijednosti ne trebaju biti odbačeni, već mogu funkcionirati u kapitalističkom sustavu.

Iako je teorija bila odbačena, donijela je korisne elemente analize društvene modernizacije kao što su: “urbanizacija, spolno ekonomska nejednakost, obrazovanje, stupanj političke involviranosti u medije, birokratska korupcija...” (Goorha, 2010.)

Ponovni značaj teoriji daju suvremeni istraživači koji nastoje zauzeti fleksibilnije stajalište, zadržavajući u fokusu:

- a) Razvoj zemalja Trećeg svijeta

- b) Analizu stanja na nacionalnoj razini
- c) Korištenje sljedećih varijabli pri analizi: Unutarnji faktori, kulturne vrijednosti i stanje društvenih institucija
- d) Temeljnu razliku između tradicionalnog i modernog društva
- e) Stajalište da učinak modernizacije generalno pospješuje razvoj društva

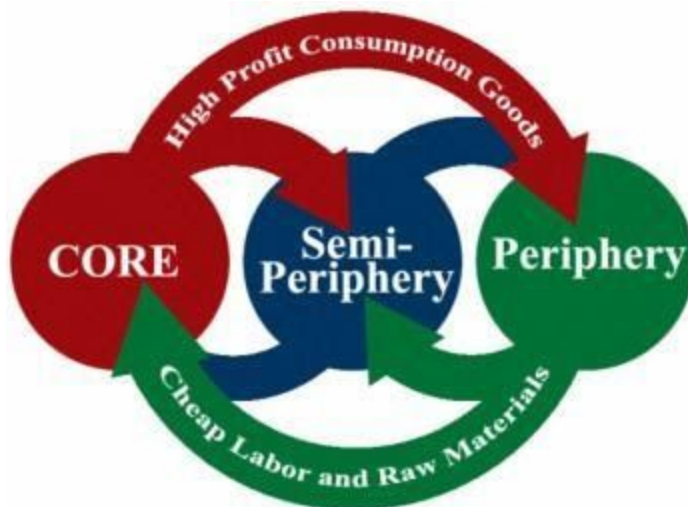
4.2. Teorija Zavisnosti

Jedna od kritika teorije modernizacije koja se javlja kao protuteza dotadašnjoj dominantnoj razvojnoj teoriji je teorija zavisnosti. 1950ih Raul Prebisch, tadašnji predstavnik UN-ove ekonomske komisije za Latinsku Ameriku, zajedno sa svojim kolegama proučava odnos između ekonomskog rasta razvijenih zemalja i ekonomije Latinske Amerike. Njihove su studije otkrile kako ne samo da ekonomski rast razvijenih zemalja ne utječe na rast zemalja u razvoju, već čak dovodi do ozbiljnih razvojnih problema (ECLA, 1949.). Prebischev zaključak empirijske analize, dobivene proučavanjem Argentinskih uvjeta trgovanja, potvrdio je njegove prijašnje teze problematičnom odnosu zemalja centra i zemalja periferije: “Siromašnije zemlje prodaju primarne resurse razvijenim zemljama, kojima kasnije razvijene zemlje prodaju nazad obrađene proizvode po većoj cijeni. Dodana vrijednost iskoristivih proizvoda uvijek je veća nego ona primarnih resursa. Shodno tome, siromašnije zemlje nikada neće biti u mogućnosti zaraditi dovoljno izvozom kako bi zadovoljile potrebe uvoza” (Prebisch, in Ferraro, 2008.).

Teorija zavisnosti se bavi s odnosom između razvijenih i zemalja u razvoju, te smatra kako evolucijski pristup modernizacijske teorije ne može biti primjenjiv, jer zemlje u razvoju nemaju iste uvjete kao razvijene zemlje, štoviše, razvijene zemlje u globalnoj ekonomiji nastoje zadržati svoju poziciju održavajući status quo.

Samu strukturu zavisnosti Santos (1971.) opisuje kao: “Povijesno stanje svjetske ekonomije u kojoj sustav preferira neke zemlje na štetu drugih te limitira razvojne mogućnosti

podređenih država. Odnosno, stanje u kojem je ekonomija određene skupine država kondicionirana razvojem ekonomije u druge skupine, čijoj su oni podređeni.”

Slika 15. Zavisna veza centra i periferije u teoriji zavisnosti

Ukoliko bi slijedili zaključak profesora međunarodnih odnosa V. Ferrara (2008.):

“Ukoliko entitet odluči iskoristiti teoriju zavisnosti pri samoanalizi, tada bitna pitanja razvoja ekonomije postaju znatno drugačija”, tada će tradicionalna problematika vezana uz razvoj obrazaca zapadne ekonomije biti zamijenjena novom problematikom koja ujedno donosi i druge zakonske implikacije:

1. Uspjeh razvijenih zemalja ne smije biti model razvoja koje će pratiti zemlje u razvoju. Prethodno spomenuti univerzalni model razvoja W. R. Rostowa 1960. pokazao se, kao i sama teorija modernizacije, zapadno orijentiranom ideologijom koja je u post-kolonijalnoj fazi služila za iskorištavanje zemalja u razvoju. Shodno tome, potrebno je pronaći vlastiti model razvoja.

2. Slobodno tržište nije sposobno pravilno distribuirati bogatstvo u zemljama u razvoju. Potreban je dodatni sistem distribucije.

3. Ekonomski razvoj, odnosno rast BDP-a, ne znači i razvoj zemlje kao cjeline. Ekonomska aktivnost samo je jedan od čimbenika razvoja.

4. Zemlje u razvoju moraju nastojati zauzeti politiku samostalnosti. Pristupanje globalnoj ekonomiji, kao i međunarodnim fondovima, u nemalo slučajeva pokazalo se kontraproduktivnim.

4.3. Interpretacija razvoja kroz klasične teorije razvoja

Kraljevina Bhutan je sve samo ne slijedila univerzalni model razvoja R. W. Rostowa, a još od 1980ih godina prema Svjetskoj banci slovi kao ekonomski najbrže rastuća država svijeta (World Bank, 2019.). Diskrepanciju s teorijom modernizacije možemo lagano uočiti na primjeru prijelaza iz trećeg stupnja razvoja u četvrti, odnosno “Tako-Off” - “Drive to Maturity”. Za prijelaz iz jednog u drugi stupanj potrebno je prijeći 10% državnog ulaganja u proizvodnju, što je kraljevina imala 1995., a nakon toga je isto smanjila na ispod 10%. Također, Butan i dalje najviše ulaže u poljoprivredni sektor kako bi se unaprijedio život većinskog ruralnog stanovništva. Ukoliko stavimo na stranu ekonomski razvoj, Butan nastoji sve samo ne odmaknuti se od tradicionalnih obrazaca kulture i religije. Prema riječima D. Hershocka (2004.), čiji se esej našao u prvom dokumentu operacionalizacije GNH-a: “Gross National Happiness and Development”: “Nova Paradigma Razvoja i GNH filozofija potkovani su budističkom etikom te za uspješno upravljanje državom i provođenjem politike razvoja, kraljevina mora biti u skladu s tradicionalnim vrijednostima.” Nadalje, kroz samo obrazloženje odbijanja pristupa WTO-u možemo odrediti politički stav Kraljevine prema nepromišljenoj modernizaciji i slijeđenju obrazaca drugih zemalja u razvoju, odnosno slijepoj želji za dostizanjem razvitka Zapada:

“Ukoliko Butan pristupi WTO-u, predaje pravo odabira tko će i na koji će način dostići sreću za butanski narod eksternalnim silama, odnosno pojedincima koji nisu dio butanske zajednice, ne dijele iste vrijednosti, istu povijest te se njihova definicija sreće stvorila bez ikakve poveznice s Butanom. Drugim riječima, Butan svoj suverenitet predaje silama tržišta i onima koji trenutačno dominiraju tržištem. Tim bi činom limitirao slobodu države da djeluje za narod. Glavni subjekt butanskog društva, političkog programa i programa razvoja, ne samo da prestaje biti Butan već postaje strani akter” (M. Mancall, 2006.).

S druge strane, razvojna politika kraljevine može se bolje razumijeti iz perspektive teorije zavisnosti. Ukoliko upotrijebimo zakonske naznake V. Ferrera i usporedimo ih s Novom paradigmom razvoja, uočavamo sljedeće:

- 1) Filozofija Gross National Happinessa je ta koja usmjerava politiku kraljevine. Kako je ista nastala na području Butana kao suprotnost zapadnim modelima razvoja, država kao takva nema vanjski model koji slijedi.
- 2) Koncept slobodnog tržišta u kojem država ima mali ili nikakav utjecaj, nekompatibilan je s filozofijom GNH-a i nove paradigme razvoja.
- 3) Odmak od BDP-a kao mjerila razvoja društva odbačen je samom konceptualizacijom GNH-a.
- 4) Samostalnost i samoodrživost su ključni elementi Nove paradigme razvoja, shodno tome, članstvo u zajednicama poput WTO-a nije u skladu s državnim ciljevima.

Međutim, teorija zavisnosti utemeljena je na primjerima država Južne Amerike u postkolonijalnom razdoblju 20. stoljeća. Situacija u kojoj se Butan razvijao u posljednjih 100 godina uvelike se razlikuje od situacije drugih zemalja u razvoju. Kao što je već spomenuto u prvim poglavljima ovog rada, Butan ne dijeli geopolitičku sličnost, niti društveno uređenje specifično za zemlje u razvoju. Kraljevina je s modernizacijom počela prije Drugog svjetskog rata zahvaljujući visokom stupnju vanjskopolitičke izolacije. Nikada nije bila kolonija niti je sudjelovala u svjetskom ratu. Jedina zavisna veza koju Butan ostvaruje je s Republikom Indijom, no ta se veza teško može usporediti s odnosom zemalja

Južne Amerike i zemalja prvog svijeta. Pobornici teorije zavisnosti smatraju da države periferije doživljavaju najveći ekonomski razvoj u trenutku kada su veze s periferijom najslabije. To u slučaju Butana i Republike Indije nije istina. Butan služi Indiji kao svojevrsna tampon zona na granici s Kinom. Shodno tome, Indija godinama ulaže u razvoj butanskih hidroelektrana kako bi uživala jeftin izvor struje s jedne, te održavanje dobrih odnosa s druge strane. Iz toga proizlazi da razvoj Indije pozitivno utječe na ekonomski razvoj Butana jer ulaganja postaju veća ili ostaju na zadovoljavajućoj razini.

Teorija modernizacije i teorija zavisnosti ne predstavljaju odgovarajuću razvojnu strukturu Kraljevine Butan jer ne uspijevaju obuhvatiti razvojni proces u kojem se kraljevina nalazila niti objašnjavaju trenutačno socio-ekonomsko stanje u kojem se država nalazi. Nova razvojna paradigma postoji kao neovisna razvojna ideologija utemeljena na GNH filozofiji koja je nastala u duhu kulture, religije i geopolitičke situacije u kojoj se kraljevina nalazila. Zahvaljujući vanjskopolitičkoj izolaciji, Butan je imao mogućnost popratiti i evaluirati rezultate razvoja Zapada te se nova razvojna paradigma nudi kao alternativna metoda socio-ekonomskog razvoja naroda.

5. Zaključak

Kraljevina Butan, smještena na jugoistočnoj padini Himalaja, južno od Kine i sjeverno-istočno od Indije, održavala je strogu politiku izolacije sve do 1974. godine kada je kralj Jigme Wangchuk otvorio vrata države ograničenom broju turista u svrhu progresivnijeg ekonomskog razvoja zemlje. Odustajanje od samonametnute politike izolacije natjeralo je državu u potragu za ravnotežom između modernizacije i očuvanja vlastite kulture i tradicije. Bivša apsolutna monarhija, a danas parlamentarna demokracija, odbila je slijediti primjer zapadnih obrazaca razvoja shvaćajući ih eksternalnima i u neskladu s vrijednostima naroda, izražavajući potrebu za razvojnom paradigmom koja odgovara kulturnim, institucionalnim i budističkim vrijednostima butanskog naroda. Na osnovu navedene potrebe razvijen je koncept Gross National Happiness-a (GNH), koji služi kao temelj nove razvojne paradigme.

U prvom dijelu rada osvrt je bio na društveno-povijesnom kontekstu razvoja butanskog naroda i države. Kraljevina Butan, današnja parlamentarna demokracija, svoj razvoj započinje u 17. stoljeću kroz političko uređenje koje karakterizira međupovezanost budizma i politike. Njezina geopolitička situacija omogućuje joj miran prolazak kroz 20. stoljeće. Geografska smještenost, neovisnost, politika izolacije te čvrsti odnosi s Indijom omogućuju Kraljevini nesmetan razvoj, udaljen od utjecaja Prvog i Drugog svjetskog rata, kolonijalnih i postkolonijalnih promjena te zaštitu od Republike Kine. Politika izolacije nije značila da je kraljevina ignorirala razvoj situacije na Zapadu, već upravo suprotno. Ne bivajući direktno involvirana u situaciju, imala je priliku mirno popratiti i evaluirati razvoj Zapada, što je znatno utjecalo na razvojni plan države koja od 1980ih slovi kao najbrže rastuća država svijeta. Proučeni modeli razvoja Zapada, povezani sa snažnim utemeljenjima u budističkoj religiji, donijeli su do razvoja nove ideologije i alternativnog modela razvoja - *Gross National Happiness* i *nove paradigme razvoja*.

Središnji se dio rada fokusira na prikazivanje značajki spomenute ideologije Gross National Happiness te nove razvojne paradigme i povezanih kritika. Filozofija GNH-a, kao i nova paradigma razvoja, rezultat su nastojanja kraljevine da vodi samostalnu politiku te sama odabere na koji će se način uključiti u globalnu političko-ekonomsku zajednicu. GNH je

perspektiva koja usmjerava politiku Kraljevine te je utemeljena u Ustavu kao temeljna vrijednost na kojoj počiva razvojna politika. Perspektiva se temelji na budističkim vrijednostima što rezultira naglašavanjem opće međupovezanosti života ljudi i prirode, za razliku od individualizma na Zapadu. Društveno blagostanje je stanje koje omogućuje pojedincu otklon od ovosvjetovnih prepreka te mu olakšava put k duhovnom prosvjetljenju. Perspektiva tako usmjerava stvaranje zakona u holističkom duhu i održiv pristup razvoju kako bi se zadovoljili i neekonomski aspekti koji pridonose dostizanju ljudskog blagostanja, konačnog cilja razvoja.

Kroz novu paradigmu razvoja, vlada Kraljevine Butana nastoji ponuditi svijetu alternativnu metodu društvenog razvoja smatrajući kako nas je dosadašnji razvoj, utemeljen na vjeri u neograničen razvoj, doveo do multidimenzionalne krize. Nova paradigma razvoja za cilj ima transformaciju društvenih vrijednosti prema težnji za općim blagostanjem i dubljim osjećajem sreće. Kako bi se došlo do spomenutog cilja, paradigma nudi okvir prema kojem se državni razvoj temelji ne samo na ekonomskim, već i na ekološkim, obrazovnim, zdravstvenim i drugim neekonomskim čimbenicima. Primjena te paradigme rezultira perspektivom koja zagovara holistički društveni razvoj, unutar granica koje postavlja uravnoteženi ekološki sustav.

Završni dijelovi rada odnose se na poredbenu raščlambu nove razvojne paradigme s razvojnim teorijama modernizacije i zavisnosti. Todaro i Smith (2006) definiraju razvoj kao multidimenzionalan proces koji obuhvaća velike promjene društvenih struktura, razmišljanja, institucija, ekonomski razvoj, smanjenje nejednakosti te uklanjanje teškog siromaštva. Teorija modernizacije i teorija zavisnosti, kao dvije od 4 klasične teorije razvoja, odabrane su kako bi se ispitaio povijesni razvoj kraljevine te kako bi se odgovorilo na osnovnu teorijsku pretpostavku rada. Iz ispitivanja osnovne pretpostavke proizlazi: Društveno-ekonomski razvoj Kraljevine Butana i politika GNH-a, nisu koherentni ni s teorijom modernizacije ni s teorijom zavisnosti, nego predstavljaju samostojni konceptualni pristup društvenom razvoju.

Teorija modernizacije i teorija zavisnosti nude razvojni okvir koji je proizašao iz kulturnog konteksta zapadnog svijeta. Teorija modernizacije nastala je kao pokušaj definiranja univerzalnog procesa razvoja prema kojem sve države i društva prolaze kroz jednake etape razvoja te prema kojem se određene zemlje smatraju razvijenim, a ostale zemljama u razvoju. Teorija zavisnosti nastala je kao kritika prethodno spomenutoj teoriji. Pobornici teorije zavisnosti usredotočeni su na podređeni, ovisni odnos koje države u razvoju imaju prema razvijenim zemljama. Zaključuju kako ne postoji univerzalni proces razvoja definiran kroz teoriju modernizacije jer razvijene države diktiraju razvoj ostalih te iskorištavaju resurse ostalih zemalja kako bi održale status quo. Kako se dosadašnji razvoj Kraljevine Butan, GNH-a i nove paradigme razvoja ne mogu smjestiti u kalup ni jedne od spomenutih teorija, sa sigurnošću možemo zaključiti da primjer Butana nudi novi konceptualni pristup društvenom razvoju. Kao najveći utjecaj spomenutog pristupa razvoju ističe se budistička religija. GNH filozofija utemeljena je na budističkom vjerovanju u opću međupovezanost ljudskog i neljudskog života te postizanje duhovnog prosvjetljenja. Prema Weberu, protestantska etika je bila ta koja je omogućila manifestaciju kapitalističke kulture; stoga je moguće da u Butanu dolazi do emergencije nove kulture koja je trenutačno u prvim fazama razvoja. Ova se kultura nalazi u izoliranom geopolitičkom prostoru te broji manje od milijun stanovnika, no njezina se razvojna paradigma od 2012. nalazi u svjetskom političkom i znanstvenom diskursu. Nažalost, ne provodi se dovoljno istraživanja o implikacijama i mogućnosti adaptacije nove razvojne paradigme izvan granica kraljevine te je pitanje koliko bi paradigma uspjela funkcionirati u nebudističkom društvu. Činjenica je da u posljednjih 50ak godina istočna kultura sve više prodire na Zapad i to ponajviše u religijskom aspektu. Moguća implikacija koja proizlazi iz tog je visok stupanj otvorenosti Zapada na takav pristup, no potrebna su daljnja istraživanja u tom pogledu. U svakom slučaju, bila ideologija GNH šire prihvaćena ili ne, ono što kreatori politike i razvojnih zakona mogu uzeti iz ovog pristupa je da su neekonomski čimbenici jednako bitan, ako ne i bitniji pokazatelj razvoja društva od ekonomskih čimbenika, te da bi se u analizama razvoja trebali naći ekološki, zdravstveni, obrazovni i dr. neekonomski čimbenici, jer BDP nije dovoljan pokazatelj napretka države.

6. Literatura

Adler, Alejandro (2009.) Gross National Happiness in Bhutan: A Living Example of an Alternative Approach to Progress. Social Impact Research Experience (SIRE)

Brundtland Commission (1987.). Our Common Future. Oxford University Press

Centre for Research Initiatives (2013.). Democracy in Bhutan: The first five years 2008-13. Centre for Research Initiatives, Changangkha Lhakhang

CIA (1965.). Intelligence study: Bhutan between China and India. Directorate of intelligence, Office of Current Intelligence.
<https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP79T00472A000300020003-4.pdf>

Dos Santos, T. (1970.). The Structure of Dependence. The American Economic Review.

Ferraro V. (2008.). Dependency Theory: An Introduction. The Development Economics Reader. London: Routledge, UK

Goorha P. (2010.). Modernization Theory. The International Studies Encyclopedia. Blackwell

Gross National Happiness Commission, Royal Government of Bhutan (2013.) Eleventh five year plan, Vol I: Main Document. <http://extwprlegs1.fao.org/docs/pdf/bhu168575.pdf>

Hettne, Björn (1983.) The Development of Development Theory. Sage Publications, Ltd.

Kalanj R. (1993.). Sociologija razvoja i održivi razvoj. Filozofski fakultet, Zagreb.

Karma, Ura (2015.). The Experience of Gross National Happiness as Development Framework. Centre for Butan Studies and GNH research. Thimphu, Bhutan

Luechauer D. (2012.). Dr David's critique of Bhutan's GNH story. IPA Journal.
<http://www.ipajournal.com/2012/09/23/dr-davids-critique-of-bhutans-gnh-story/>

Mancall M. (2004.). Gross National Happiness and Development: An Essay. Gross National Happiness and development, p. 1-50.

National Statistics Bureau (2019.). Statistical yearbook of Bhutan. Thimphu, Bhutan.

NDP Steering Committee and Secretariat (2013.). Happiness: Towards a New Development Paradigm. Report of the Kingdom of Bhutan.

Newburger, Emily (2007). New Dynamics in Constitutional Law. Harvard Law Bulletin. Harvard Law School. <https://today.law.harvard.edu/bulletin/issue/>

Reyes G. E. (2001.). Four main theories of development: Modernization, dependency, world-systems, and globalization. University of Pittsburgh, USA

Rostow, W. W. (1960). The Five Stages of Growth-A Summary. The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto. Cambridge: Cambridge University Press.

Royal Government of Bhutan (2012). The Report of the High-Level Meeting on Wellbeing and Happiness: Defining a New Economic Paradigm. New York: The Permanent Mission of the Kingdom of Bhutan to the United Nations. Thimphu: Office of the Prime Minister

Royal government of Bhutan (2008.). The constitution of The Kingdom of Bhutan

Tashi, K.P. (2004.). The Role of Buddhism in Achieving Gross National Happiness. Gross National Happiness and Development - Proceedings of the First International Conference on Operationalization of Gross National Happiness. Centre for Bhutan Studies, Thimphu

The Centre for Bhutanease studies (2012.). A short guide to Gross National Happiness Index. Thimphu, Bhutan

Tshering, Sonam and Bharat Tamang (2004.). Hydropower - Key to sustainable, socioeconomic development of Bhutan”, Department of Energy, Ministry of Trade and Energy, Bhutan www.citeulike.org/group/5469/article/2906847

Todaro M. P. , S.C. Smith (2006.). Economic development, 9th edition. New York University, USA

UN General Assembly (2011.). Resolution adopted by the General Assembly on 19 July 2011: Happiness: towards a holistic approach to development. General Assembly, United Nations. <https://digitallibrary.un.org/record/715187?ln=en>

United nations Development programme Bhutan, Parliament of the Kingdom of Bhutan (2019.) Bhutan National Human Development Report: Ten Years of Democracy in Bhutan.

Worden, Robert L. (1991). Bhutan: A country study. Federal Research Division.

